

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA.

BROJ 819

1928.

GOD. XXIV

Snježnik

Dr. I. Horvat — Zagreb.

U svom poznatom djelu o Kranjskoj spominje Valvazor i Snježnik. Opisuje divlje šume, koje se naokolo steru i pogled, koji se širi na sve krajeve svijeta. Vidi se daleko, daleko, kaže Valvazor, vidi se dapače i Turska. Danas se na našu sreću već ne vidi iz Snježnika Turska, ali mene je ipak srce vuklo, da vidim planinu, koja se je postavila po sredini između slovenskih Alpa i hrvatskih gora. Kad sam pred osam godina gledao po prvi put s Risnjaka vršak Snježnika, zaželio sam da upoznam velike šume, planinske livade i strme stijene. Nadao sam se, da će doći brzo vrijeme, kada ću moći da podem u taj kraj, ali vrijeme prolazi brzo, a ja ulazud čekam, dok se »Monte Nevole« prozove opet Snježnik ...

Kad ne mogu na Veliki, Kranjski Snježnik, to sam se morao zadovoljiti sa skupinom Hrvatskoga Snježnika, koja se priklanjaju Risnjaku i odijeljena je od njega samo zelenskim lugom. Stajali smo na vrhu Risnjaka. Bilo nas je mnogo: društveni izlet. Svi su mi pomogli spremiti bilje u prešu i zamataći mahovine. Zatim smo se rastali. Društvo je krenulo u Crni Lug spuštajući se brzo put Smrekovca, a gosp. B., jedna dobra planinarka i moja malenkost zaokrenuli smo oko vrha Risnjaka i krenuli upravo strmim i vrletnim putem, nad gudurama i provalijama, sašli na lijepu bojom označenu stazu, pa šumski put i konačno na cestu. Do noći dođosmo u Platak. Tamo smo noćili, a u jutro sam sklopio s gosp. potpredsjednikom ugovor, koji je glasio: na vrhu Snježnika ostaje se najmanje tri sata. Mislio sam u to vrijeme sabrati bilje i proučiti najvažnije livade. Međutim nije mi trebalo tri sata, jer sam se brzo uvjerio, da ne bih ni u tri dana sve svršili; zato sam odlučio do godine doći. Nije me to nimalo smetalo, jer je preša bila puna, a rezultati izvrsni, a da nije bilo vrletnih stijena i ne-prohodnih guštara, kojima smo silazili prema Lazcu bili bi brzo došli Suhom Rečinom u Mrzlu Vodicu.

To je bilo lani. Ove godine bio sam na Snježniku dva put, ukupno 6 dana, jednoć oko Velike, a drugi put oko Male Gospe, a rezultat je istraživanja taj, da ću se morati ponovno vratići, a ima

opravdane nađe, da će se istraživanje završiti za dva, tri tjedna. Dakle, od tri sata na tri dana, a od tri dana produljilo se na tri tjedna. Tako je već kod nas prirodoslovaca: nove činjenice donijele su nova pitanja, nova rješenja postavila su nove zagoneštke.

Dosada sam sretno prošao i vrlo sam zadovoljan. To napose naglasujem, jer sam bio i te kako u prilici, da prođem nesretno.

Bilo je to za prvog ovogodišnjeg boravka. Radio sam cijeli dan na Srebrnim vratima i prošao sve do Guslica, a oko 7 sati vraćao se u naš stan. U šumi se spuštao polagano sutan, a svuda je mir i tišina. Dva su druga čekala ne ma u Lazcu, pred štalom, gdje smo se ukonačili. Silazio sam brzo, da me ne zatekne noć, ozvanjalo je škripanje čavala na kamenoj podlozi, a sjekiricom sam utirao mjestimice zarasteni put. Gusta je šuma, jer su mlađi bukvići svuda izrasli. Konačno banem na malu čistinu, kad li nekoliko koraka preda mnom skoči zvijerka. Stanem — trgnem pištolju, jer se nije moglo uzmaknuti, ali medvjed poleti niz protivni obronak i nestane ga u guštari. Držao sam nekoliko časaka u jednoj ruci držak pištolje, a u drugoj stisnuo sjekiricu, ali sve je bilo nepotrebno, jer je neprijatelj kukavično uzmaknuo. Među prijatelj zoolog zgraža se, što ga nijesam fotografirao, ali ja iskreno priznajem, da se nijesam na to nikako sjetio. Kolegi su me dočekali, jedan je slikao Risnjak obasjan zadnjim rumenilom, a drugi kuhao juhu. Za medvjeda su nepovjerljivo kimali glavom, ali kad je pazitelj dobara pripovjedao o tome stalnom stanovniku šume, povjerovali su i oni, da »nije samo nešto šušnulo«. Tako je taj dogadaj svršio bez ikakvih posljedica. U jutro odlučih opet gore. Kroz noć udari jugo i kad smo otvorili vrata štale i izvukli se iz jasala u kojima nažalost nije bilo sijena, vani je bila gusta magla i sipila je kiša. Ipak sam krenuo u nadi da će moći raditi. S granja su padale debele kapi, bilo je hladno i zato sam se to brže uspinjao. Brzo sam došao pred Srebrna vrata.

Zaista srebrna su, osobito u sivoj magli. Uski prolaz, a dižu se uz njih vrletne stijene i ruše se duboki ponori. U magli se pojavljuju čas jasnije, čas slabije. Počinje i bura i udari kiša. Sklonio sam glavu pod nisku bukvu i čekam. Čekam i čine mi se vječnošću oni časovi; htio bi da radim, da razgledam obronke na sjeverozapadnoj strani, a ne mogu. Napokon je ipak prestala kiša, a studeni vjetar nosio maglu. Po meni je palo inje i brzo sam svukao mokru košulju i obukao suhu kabanicu, izvadio bilježnicu i dao se na posao. Zima je, prsti mi se ukočili od studeni, ali ipak ide. Glavica Srebrna vrata obrasla je niskom livadom, koja me je napose zanimala. Nije prošlo pola sata, kad li započne grmljavina. Najprije daleko, a onda sve bliže i jedva što sam se u magli sna-

šao počeše udarati munje povrh same glavice Snježnika. Spustim se brzo nekoliko metara, bacim podalje sjekiru i legnem u mokru travu. Vjetar šumi, a tutanj gromova isprekida časkom šum, pa opet šum vjetra i tutanj groma. Udari i tuča, prolomi se oblak, a meni se čini kao da se i Snježnik ruši. Nakon pola sata prestala je grmljavina, a ja sam u magli mokar do kože kompasom u ruci tražio put, našao ga, i vratio se za jedan sat u štalu. Čekao me je vruči čaj. Uto je kiša prestala, a Risnjak se sjajio u bijelim oblacima nad Lazačom gonile se magle, a ja sam hvalio Bogu, da sam iznio živu glavu. Krenuli smo k prijateljima u Mrzlu Vodicu.

Skupina Hrv. Snježnika stere se zapadno od Risnjaka. Između njih prolazi cesta Gornje Jelenje—Gerovski Kraj. Cijeli je kraj obrasao šumom. Prvobitno bila je sve miješana šuma, bukva, jela i smreka, ali danas je u najvećem dijelu šuma bukve, djelomice samo smreke i jele, ali je mjestimice znatno utjecana kulturom, koja je stvorila unutar šume velike komplekse livada. To su zaselci i lugarnice. Gledamo li iz Snježnika naokolo, to vidimo u nepreglednoj šumi velike oaze livada, na nekim se vide i kuće. U takvim livadama leži Platak (1111 m.), Lazac (1061 m.), Šegine, Livdraga (929) i druga mjestanca.

Uspon na Snježnik moguće je sa tri strane. Iz Platka vodi označeni put na zapadnim obroncima do vrha 1506 m. Taj vrh zove narod Majina. Drugi put vodi iz Suhe Rečine na južnom obronku na vrh. Prekrasno je označen po podružnici Hrvatskog Planinarskog Društva Runolist u Lokvama. Treći put nije označen planinarskom bojom, a najljepši je i najlaglji. Vodi iz Lazca i ispinje se između Lazače (1427) i Snježnika (1506) na sedlo pod Srebrena vrata (1460). Zapravo vode dva puta iz Lazca jedan od kuće na sjever, a drugi kući na jug, a oba se sastaju. Putevi su kolni, građeni po vlasnicima ovoga kraja iz kamena, mjestimice su posve dobro sačuvani, dok su mjestimice zarasli mladom bukvom a točno su uneseni na specijalnoj karti 1 : 75.000 i uz malo pažnje ne može se krivo zaći. Putevi se skoro sastaju i prolaze kroz prekrasna Srebrna vrata uz koja se nalazi duboki ponor. Hrc u svojoj poznatoj studiji o Gorskem Kotaru spominje, da je u ponoru našao snijega, ali ove godine nije ga bilo u to doba.

Čim pređemo Srebrna vrata dolazimo u nisku bukovu šumu, u kojoj se nalazi primiješan i borić (*Pinus mughus*) sa slečem, *Rhododendron hirsutum*. Doskora dolazimo na livade i odavle na vrh 1460 zvan Srebrna vrata. Prema jugu vodi put na sam Snježnik. Sa Srebrnih vrata vidi se na sve strane, jer su na vrhu livade. Na jugozapadu se ističe skupina Obruča, more i Učka, na jugoistoku kameniti vrh Snježnika (1506) i Risnjak, na sjevero-

istoku razni manji vrhovi Gorskoga Kotara, a na sjever pred nama Medvrh, Veliki vrh (Guslice), Jelenec i u pozadini ponosni šiljak Kranjskog Snježnika (1796.) Za vedra dana izgled je prekrasan jednako prema Alpama kao i prema Istri i moru.

Vrhovi su kako rekosmo, obrasli do stanovite visine niskom, subalpinskom bukovom šumom, dok se na krševitim mjestima naselila smreka. S usponom biva bukva sve niža i prelazi u šikaru bukovine, koja pokriva velike komplekse; na Snježniku se na bukvu nadovezuje borić, sa slečem, osobito na obroncima okrenutim prema sjeveru. Na Srebrnim vratima, Medvrhu i Guslicama dolazi borić samo pojedinačno, jer je po svoj prilici potisnut intenzivnim pasenjem. Na tim se vrhovima nalaze veliki kompleksi livada na svim mjestima, gdje je prije vrlo vjerojatno dolazio borić.

Livade su sastavljene iz najzanimljivijih vrsta. Velike komplekse pokriva tip livade oštре trave (*Festuca pungens*); takve livade dolaze u glavnom u nižoj zoni, tik uz klekovicu i na prorijeđenim mjestima bukovine, a na vrhovima samo na mjestima zaklonjenim od udara vjetra. Drugoga su tipa livade oštrogoga šaša (*Carex firma*). Ovakve livade sastavljaju djelomice izrazito alpski reprezentanti, na pr. modri, veliki encijan, širistara (*Gentiana Clusii*), koja dolazi u velikom mnoštvu; obilno su zastupljeni i reprezentanti ilirske flore, t. j. flore svojstvene za krajeve Velebita, Plješevice, južnih bosanskih i hercegovačkih planina. Među takve oblike brojimo lijepi cvijet iz porodice Zvončika, *Edraeanthus grammifolins*, nadalje sasvim osobitu krstašicu *Arabis scopoliana*, pa i južnu rasu runolista, koju zovemo *Leontopodium alpinum var. Krasensis*. Ta odlika runolista dolazi na jugoistok od Snježnika, dok u Alpama raste tipska forma runolista. Livade oštrogoga šaša rastu na Snježniku na vrhovima i na drugim mjestima izloženim jakom udaru vjetra, na mjestima, gdje vjetar odnese snijeg. Zato su biljke, koje sastavljaju ovakve livade prilagodjene na najekstremnije klimatske prilike.

Na Snježniku, a još više na Srebrnim vratima i Guslicama pokriva u doba kasnoga ljeta velike plohe runolist svojim lijepim bijelim glavicama, koje se uzdižu iznad žuto-zelenoga šaša, ocvalih encijana i zvončika. Ako ima igdje runolista, to ga ima na livadama u skupini Snježnika. Mi smo vikli, da gledamo bjelolist na pećinama, kao n. pr. na Risanjaku, Bijelim i Samarskim stijenama, na Velebitu i na Plješevici, dok ovdje raste on na gustom sagu livade. Sjedio sam gledajući naoko sve samo sitne glavice runolista. Nijesu one tako bijele i velike kao u Alpama, ali to nas ne smeta, mi ih još više volimo i čuvamo, jer su one — naše.

Skupina je Hrv. Snježnika nadasve zanimljiva u botaničkom pogledu, jer se ovdje sastaju tipovi alpskih livada i kamenjara sa tipovima hrvatskih livada i kamenjara. Zapravo je Kranjski Snježnik ona planina, u kojoj postizava znatan broj južnih (ilirskih) vrsta sjeverozapadnu granicu, a u isto doba znatan broj alpskih vrsta jugoistočnu granicu, preko koje se izvjesne vrste šire samo sporadično i lokalizirano. Spomenuo sam planinske livade oštrog šaša. Ove su mnogo raširene u Alpama i pokrivaju velike komplekse, manje ih ima u skupini Hrv. Snježnika i ograničene su na mjesta izložena udaru vjetra; na susjednom Risnjaku našao sam ukupno par kvadratnih metara takovih livada, na Kleku dolazi nekoliko busena oštrog šaša, a na Trovruhu u Ličkoj Plješevici rastu na okomitim stijenama samo fragmenti ove biljne zadruge. Radi osebujnih, nepovoljnih klimatskih prilika u našim krajevima ne mogu ove alpske biljke izdržati konkurencu domaćih vrsta, koje su bolje prilagođene na domaće prilike. Zato su se alpske biljke kod nas sklonile samo na takva mjesta, gdje ih nijesu domaće biljke mogle potisnuti.

Oštri šaš je ostatak izvjesne dobe, kada je kod nas vladala hladnija klima, nego danas. Vidimo dakle, da je flora i vegetacija Snježnika nadasve zanimljiva. Ona je naravna veza slovenskih Alpa i hrvatsko-bosanskih planina. Zato će trebati još mnogo studija u našim krajevima, da se sva ta pitanja objasne.

Na Snježniku pasu kroz ljetne mjeseca velika stada ovaca. Na Guslicama susreo sam stado od 600 ovaca, a u blizini je bilo još takvih stada. Seljaci gone ovamo ovce iz Hrv. Primorja i plaćali su ove godine 6 D po glavi u ime zakupnine za pašu. 6.000 ovaca nalazilo je u skupini Snježnika preobilje hrane. Goveda, koja pasu najviše po šumama nijesam uzeo u obzir.

Ove godine nabavilo je H. P. D. kuću u Gornjem Jelenju. To je bila sretna namisao, jer će od sada biti i skupina Hrv. Snježnika lako pristupačna planinarima, a i nama prirodoslovциma. Kuća će biti polaznom točkom za ove krasne krajeve, za planine urešene runolistom, koje se dižu upravo na jugozapadnoj granici Hrvatske.

Bio je krasan dan, kad sam zadnji put ove godine boravio na Snježniku. Svršio sam ono, što se svršiti moglo, i sjeo na kamen pod samim vrhom Snježnika. Zagledao sam se na sjeverozapad prema oštroj glavici, što se sjajila o suncu. U pozadini razabirale su se konture Alpa. Snimio sam taj pogled i donosim sliku. (Sl. u prilogu). Vide se vrhovi Srebrna vrata, Medvrh, Guslice i u po-

zadini Kranjski Snježnik. Vidi se klekovina, bukve i veliki kompleksi livada. Sjedio sam na kamenu i gledao u oštri šiljak, koji me privlači već dugo, dugo, a moj me pratioc upita: »Gdje je naša granica«, trgnuo sam se i pokazao u taj isti ponosni šiljak i rekao sam kratko »Monte Nevole!« ...

Dva jubileja

(dr. Kugy — dr. Tuma.)

Dr. J. C. Oblak — Ljubljana.

Prije kratkog vremena proslavljenia su dva skromna jubileja, i to sedamdeset godišnjica života čuvenih planinara dr. Kugya i dr. Tume. Tom prilikom — medju ostalim prigodnim opisima — postavljeni su i usporedjaji izmedju dr. Kugya kao planinara s jedne, i planinara dr. Tume s druge strane.

Postaviti nekog uz bok čovjeka, koji uživa svjetski glas poput Kugya, koji je jošte k tome kako kaže Nijemac — »eine gemachte Grösse« — i to s punim pravom — uvijek je škakljiva i teška stvar. No držim, da je još teža stvar postaviti izmedju dvojice takvih ljudi antitezu, i predočiti jednog kao antipoda drugome, što će u ostalom nastojati prikazati kasnije. Ja se nebi prihvaćao bio tog — a niti jednoga niti drugoga, da se to nije već pokušalo učiniti s druge strane i to valjda zato, jer se s te strane specijalno naglasilo, da je dr Kugy — »nepoznatog dr. Tumu »tek našao ...

I Kugy i Tuma izvrsni su planinari, ili bolje rečeno alpinisti, da se poslužimo tom omiljelom modernom riječi. Obojica su u tome doživili častnu starost, t. j. 70 godina svoga života, i u tome baš nalazim ja za svoju criticu jedinu medjusobnu vezu izmedju dr. Kugya i dr. Tume.

Dr. Tuma kao skroman čovjek izrazio je želju prigodom tog svoga jubileja svima onima, koji o tome jubileju kane što pisati, da ga prikažu onakvog kakav jest bez ikakve »pretjerane hvale i uzveličanja«. Iz toga se jasno vidi, da on nikako nije želio antitezu s Kugy-em, nego da je to učinjeno protiv njegove volje. U tom pogledu postupao je on posve ispravno i taktički, držeći se jamačno načela što ga zastupa naš kritičar Josip Vidmar, da naime prekomjerna hvala i uzveličavanje škodi najviše onome koga se hvali, jer mu se time bez sumnje umanjuju njegove poštovanje istinske zasluge. Uz to ovakvo prekomjerno hvalenje i uzdizanje pojedinaca nailazi na oštru protukritiku, koja onda nebirajući sredstva iznaša na javu sve pogrješke pojedinca, koje

bi u protivnom slučaju ostale nepoznate i prikrivene. Takvih primjera imamo više u slovenačkoj i hrvatskoj literaturi. Dakle »nikakvog hvaljenja«. S te strane će u ovom članku g. dr. Tumi biti posve zadovoljeno, i ako mu možda neće biti udovoljeno s druge strane.

Dr. Tuma dao nam je čitav niz raznih putopisa, koji sadrže bogatu narodnu nomenklaturu i tumač njoj, pa tim načinom sa-kupio ogromnu zbirku narodnih imena gora, dolina i rijeke, — jedna velika zasluga, koju nitko nemože osporavati, a niti oduzeti. Ovo specijalno naglasujem, da se ne bi kasnije moje razlaganje krivo tumačilo. Ako točno promotrimo rad Tumin, to nas začudjuje onaj veliki mar i točan rad s kojim je skupljaо zrno do zrna, što nam svjedoči svaki njegov opis, jer na kraju gotovo svakog opisa nalazimo tumačenje bilo kakvog imena, kraja ili mesta, što je jedna od bitnih karakteristika Tuminih putopisa.

Dr. Kugy je napisao knjigu svjetskog glasa poznatu pod imenom »Aus dem Leben eines Bergsteigers«, koja se po svom sadržaju nikako nemože usporediti sa opisima dr. Tume. Ta knjiga je uzvišena velepjesan planinarstvu, koju je dr. Kugy spjevaо naročito našim planinarima, sa jakim filozofskim razmatranjem, doduše u istinu proza, ali u biti svojoј pjesan. Iz cijelogla djela izlazi jasno prava ideja Kugya, da je naime pravo planinarstvo stvar čuvstva i srca, i da samo svom dubinom svoje duše obuhvaća naše planine, kojima on ne nalazi nigdje prema. U tom pogledu ga medju Nijemcima natkriljuje jedino još njegov vrijedni drug liričar Baumbach. Za Baumbachom se je čini se htio povesti i naš jaki epičar »Aškerc«, s kakvim uspjehom svima nam je poznato... Ta velika i svetá planinarska ideja, koju za-stupa Kugy obzirom na naše Alpe razlogom je, da ga je kritičar nazvao »Kraljem Julijskih Alpa«.

Dr. Tuma opisao je naše Julijske Alpe sa svih strana i na sve moguće načine, proveo je u njima svoju vlastitu grupaciju, pretražio sve kuteve i sve visinske označke, kao i sve gorske uvale i doline. Zapisao je — što je osobito važno — svako narodno ime, i ako je ikako bilo moguće dodao mu je narodno tumačenje, dalje je označio za pojedine udaljenosti vrijeme, što je potrebno od jedne do druge tačke, sve tako detaljno, da nam se ukazuje jasna i prava slika odnosnog kraja. Dr Tuma nam je nadalje obećao i »knjigu naučnu« o turizmu u opće, a o slovenačkom turizmu napose. Ovo je malo škakljiva tačka našega razmatranja. Ako uzmemo planinarstvo u svojoj biti, to možemo mirne duše ustvrditi, da ono nije znanost, jer ima svoj izvor u estetičnom posmatranju Prirode kao jedne cijeline. Znanost je nauka o Prirodi i

njenim pojavama, pa su stoga nauke koje se bave istraživanjem tih prirodnih pojava kao botanika, zoologija, geologija, astronomija itd. znanosti u pravom smislu riječi. Pravi i iskreni ljubitelj Prirode, koji ju promatra s estetskog gledišta nemože savjesno vršiti promatranje, ako nije bar donekle zavirio u te prirodne znanosti. Što više, on mora da je upućen u te discipline bilo više ili manje, jer inače nema onog pravog estetskog shvaćanja, no uza sve to on u tim disciplinama ostane samo laik, a nikako ne učenjak. Njegovi radovi imati će doduše često prirodoznanstvene natruhe i opažanja, ali on nemože nikada zahtjevati, da se ti njegovi radovi smatraju dijelom pojedine znanosti, a još manje jednom znanstvenom cjelinom.

To je sve tako prirodno i jasno, da nije trebalo da to naglašujem, hoteći time dokazati, da je i nomeklatura (nauka o imenima) znanost, što se samo po sebi razumije, i konačnu riječ o takvom radu imadu ipak učenjaci, koji će prosuditi, da li je taj rad znanstven ili nije. Pa i ako se dokaže da nije znanstven, to je sabiranje tako velike gradje jedno djelo, koje zasluguje opće priznanje.

S toga razloga očekujemo s velikom napetošću knjigu iz koje ćemo moći jasno razabrati kako si dr. Tuma zamišlja planinarstvo i turizam kao posebnu znanost, ili bolje rečeno naučna razmatranja o turizmu. S velikim opravdanjem možemo očekivati, da će ta knjiga biti prvorazredna i svoje vrste, jer mi do sada nismo imali u slovenskoj literaturi knjiga takva sadržaja, izuzev ako moguće tko ne svrstava ovamo statističke podatke o razvoju turistike, nabranje planinarskih društava itd. Sa toga stanovišta bili bi onda i svi »vodiči« i razni »Fremdenführeri« znanstvene knjige.

Što se tiče rada dr. Tume na pribiranju narodne nomenklature, moramo konstatirati da je taj rad ogroman, pa je to ono što nas zanima u prvom redu. Za mene kao laika, predstavlja rad g. Tume jedno bezuvjetno životno djelo, koje je sakupljeno s velikom marljivošću, ustrajnošću i ljubavi za stvar. Ono što nam autor tu pruža to je trajno i neprocjenjivo narodno blago, iz koga će stručnjaci crpsti velike koristi, premda će to oni svaki na svoj način shvaćati i tumačiti. I to je razlog zašto se ja ne usudjujem usporediti Kugy-a s dr. Tumom, jer Kugy te usporedbe nebi uzdržao, isto tako kao što niti dr. Tuma nebi uzdržao usporedbu sa dr. Kugy-em, ako kod ovoga potonjeg stanemo na stanovište — umjetnika — pjesnika. A Kugy je prije svega pjesnik. Planinarstvo je u biti kako smo već rekli stvar srca i čustva, u njemu se združuje etički momenat s estetičkim. Zato su takve uporedbe

i antiteze vrlo pogibeljne, jer njima dolazimo do vrlo teškog pitanja, da li antipod stoji sa svojim djelom, koje s umjetnošću i poezijom nema ništa zajednickog, na istoj visini kao djelo umjetnika? Anton Lajovic napisao je u jednom od zadnjih brojeva »Nove muzike«, da je velika opasnost izvažati našu razmjerno malu umjetnost u tudjinu, sto su nam dokazala teška nekoja iskušta (slučaj Dobronić). Ovu njegovu rečenicu ja bi dalje upotpunio s tvrdnjom: da je isto tako opasno izvažati naše ljude u tudjinu, da ih usporedimo tamo s drugima.

Neka je Kugy »našao nepoznatog dr. Tumu«, kaže dr. Tuma sam za sebe. I to je istina, — našao ga je kao izvrsnog poznavaoца naših planina i njihovih imena, našao ga je kao »nijemog toponomastu« kako je to naznačeno u Kugyjevoj knjizi u petit tisku ispod crte. Obojica su vrlo mnogo putovala.

No to nije odlučujuće za spoznavanje prave vrijednosti nekog putovanja, važno je to, što tko s takvog putovanja sobom doneše, kakvi su njegovi utisci, i da li je to putovanje bilo sa stanovišta pravog planinarstva duševni doživljaj, i kojim je načinom, — što je osobito važno — prikazao te svoje utiske drugima. Kugy — kralj Julijskih Alpa — obuhvatio je naše gore svom dubinom svoje pjesničke duše, dok nam je dr. Tuma izneo dragocjeno blago podataka, brojeva, imena i visina naših planina, pa je tako postao u istinu pravim čuvarom naših visina....

Obujica su za svoga života dosta rekli — svaki na svoj način. Stvar je prirodnog raspoloženja i karaktera pojedinog čovjeka kako uživa Prirodu, da li je kod toga pjesnički raspoložen s dubokim nutarnjim osjećajima, ili ga pak zanimaju više podatci, po kojima će moći odmjeriti vrijeme za trajanje neke ture, jer danas je vrijeme novac, pa će zato bilješke dr. Tume o trajanju vremena mnogom dobro poslužiti.

Jedan će slijediti dr. Kugya, koji je sabran u jednoj knjizi, dok će drugi slijediti dr. Tumu, koji je rastresen po raznim brojevima »Planinskog Vesnika«.

Prenj planina

Dr. J. Poljak — Zagreb.

U nizu gorskih lanaca i sklopova velikog dinarskog sistema zauzima Prenj Planina bezuvjetno zasebno i važno mjesto koliko sa znanstvenog, toliko i sa planinarskog gledišta. Istina, ne odlikuje se onom duljinom gorskog grebena, kojom se ponosi naš gordini Velebit ili kršna Dinara, nema tu onih osobitih vrletnih kukova i raznih bizarnih oblika, koji su zasebna karakteristi-

ka samo Velebita, pa unatoč toga ipak je Prenj Planina veličanstvena u svojoj zasebnosti i s punim pravom nosi oznaku »najljepše planine« Bosne i Hercegovine. A koji su to razlozi, da tako mali gorski sklop nosi posve zasebne oznake, i što mu unatoč toga daje onaj veličanstveni izgled, ljepotu i čar? U prvom redu je geografski smještaj Prenja, a u drugom njegov razvoj od prvog momenta, kada je s današnjih njegovih slojeva nestalo mora, pa do dana današnjega, u vezi sa silama, koje su uzročnice izdizanju svakog gorja, pa tako i cijelog dinarskog sistema, a s njime i Prenja.

Uočimo li njegov geografski smještaj, to vidimo, da je Prenj smješten u velikoj okuci što ju čini rijeka Neretva u prostoru od Glavatičeva preko Konjica do Rame i odavle preko Jablanice, Donje Drežnice do južno Prigradjana. Prema tome je omedjen s istoka od Glavatičeva do Konjica Neretvom, a isto tako sa sjevera od Konjica do Rame i sa zapada od Rame do južno Prigradjana, dok se prema jugu postepeno spušta prema visoravni Gornje i Dolje Zimlje. Uočimo li drugi važni faktor u konfiguraciji Prenja, njegov geološki postanak, to vidimo, da su te tvorevine iz kojih je Prenj izgradjen posve suglasne sa cijelim dinarskim sistemom, i da su izgradjivuće sile u veliko djelovale na konfiguraciju njegovu stvorivši od njega jednu rastrganu skupinu visoke gorske ravni, razdijeljenje tektonskim linijama u duboke dolove, sa uzdignutim slojevima starijih geoloških perioda. Iz ovih dvaju momenata proizlazi cijela današnja konfiguracija terena, sav njegov zasebni karakter i ona veličanstvenost i ljepota.

Geološke su dakle sile uvjetovale današnji Neretvin tok, kao i tok potoka koji silaze bočinom Prenja. Pa kako je Neretva svoje kortio duboko urezala u odnosne naslage, nastojali su i potoci koji s Prenja silaze prema njoj i u nju se slijevaju, da i oni snize svoju bazu na visinu baze Neretve. Posljedica je toga bila, da je Trupina Prenja bila time rasčlanjena i da su se stvorile uz duboku dolinu Neretve duboke doline potoka na bočinama Prenja, kao dolina Bijele na južnoj strani, dolina Glogošnice, Idbara i Biiele na sjevernoj strani Prenja, pa je tako gorska trupina Prenja zadobila svoj izraziti karakter raskidane ploče, koja je nekada u geološkoj prošlosti bila zasigurno znatno veće protege, obuhvaćajući Čvrsnicu, Čabulju sa zapada, a visoravan Bjelašnice sa sjevero istoka.

Time u vezi možemo kod Prenja lučiti tri raznolika gorska dijela, od kojih svaki dio ima svoje zasebne morfološke značajke. Prvi dio sačinjavaju duboke doline i njihovi pristanci, koje možemo označiti skupnim imenom **Predgorje Prenja**; drugi dio

je visoravan Prenja i nápokon treći dio je sam gorski greben Prenja. Predgorje nosi posve karaktere alpinske, pa se bitno razlikuje od ostala dva dijela, koja nose sve tipične značajke krša. Razlog tome leži u geološkom sastavu tih dijelova, jer je Predgorje izgradjeno od trijadičkih naslaga, koje uvjetuju obilno nastupanje izvor vode, a time i bujniju vegetaciju i floru, dok je visoravan i greben izgradjen od jurskih i krednih vapnenaca i dolomita, koji po svojoj biti uvjetuju relijef krša, a time oskudicu izvor vode i pomanjkanje bujne vegetacije i flore.

Predgorje je najjače razvijeno na sjevernoj strani, a donekle i na istočnoj i zapadnoj, dok na jugu ima to predgorje takodjer karakter krša. Ono polazi od lijeve obale Neretve u aps. visini priječno 180 m do visine 1500, pa je od visoravn strmo odlomljeno nazubljenim i oštrim grebenima, koji poput pravih alpskih orijaša ponosito uzdižu svoje bijele glavice iznad sunovratih litica nad bujnim i zelenim dolinama Neretve, Glogošnice, Idbara i sjeverne Bijele.

Cijelo predgorje izbrazdano je što plićim što dubljim manje više usporednim brazdama, kroz koje se ruše u gornjem dijelu bujice, a u donjem brojni gorski potoci, koji u pretežnoj česti silaze prema Neretvi, a u manjoj česti prema dolini Idbarskoj, dolini Bijele i Glogošnice. Zapadno, sjeverno i istočno Predgorje obrasio je do visine od 1000 m. bujnom bjelogoričnom šumom u kojoj prevladava bukva, uz hrast, jasen, javor i crni grabar, a iznad ove zone do visine od 1200 m. preteže borovina, dok iznad toga dolazi vrsta bora, koju tamošnji narod zove smrč. (*Pinus leucodermis*). Raznolikost vegetacije u mnogom uvećava prirodne krasote odnosnih dolina. Svojim prirodnim krasotama ističe se osobito dolina Neretve na cijelom prostoru od Glavatičeva do južno Prigradjana. Od Glavatičeva pa do Mljetvine ona je nešto proširena, obala joj je stjenovita i obrasla šumom, a na desnoj obali borom koji se spušta sve do same Neretve. Od Mljetana se dalje naglo suzuje njeno korito, ier je utisnuto izmedju silnih okomitih stijena, koje dosežu često visinu do 600 metara, pa teče takvim kanjonom sve do Polja pred Konjicem. Na tome putu prima ispod Košutića odvirak Boračkog jezera Šišticu, koja se ruši u Neretu prekrasnim slapovima, nešto sjevernije s desne strane divlu Rakitnicu, koja dolazi sa podnožja Treskavice i Bjelašnice kroz silan i preko 600 m. urezani kanjon. Ispod utoka Rakitnice, a podno Biholja korito je Neretve osobito strmo i duboko urezano u pećine, koje se već iz daleka zapažaju. Tu je s desne strane obale strmoglavnica Krnjača, a s lijeve silna litica Pećina. Tik pred Konjicem prima s desne strane jaki potok Ljuta, koji

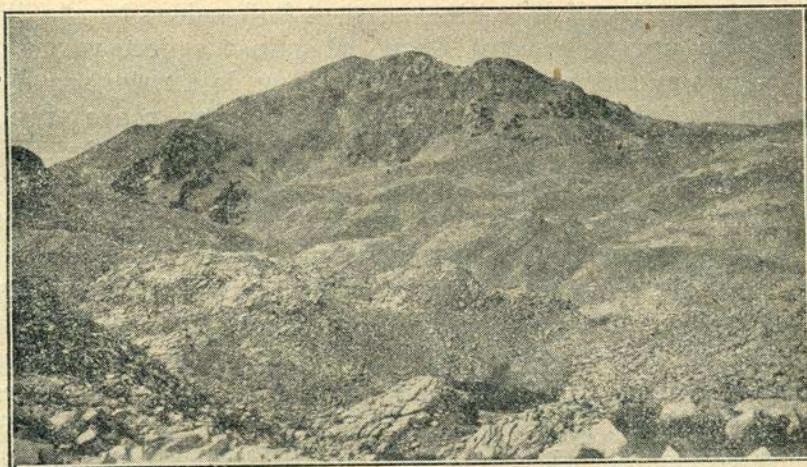
izvire podno platoa Lovnica planine, a s lijeva Bijelu i Idbar, koji dolaze s podnožja Prenja. Primivši kod Konjica s desne strane potok Trešanicu, postaje dolina sve širja i pitomija do Ostrožca, gdje se opet sužuje i teče dosta uskom, ali pitomom dolinom do Rame, gdje s desne strane prima jaki potok Ramu. Od Rame je korito još uže i postaje strmijih strana obilazeći Ružno Brdo, pa izašavši iz te sujetske postaje znatno šire tako, da je oko Jablanice lijepa, široka i pitoma dolina. Kod Jablanice prima s desne strane potok Doljanku, koja dolazi dugom i romantičnom dolinom sa podnožja Blaćine planine. Od Jablanice uzima Neretva točan smjer prema jugu, prolazeći duboko urezanim, divljim i vanredno romantičnim kanjonom usječena izmedju pristranaka s lijeve strane Prenja, a s desne strane Plase i Čvrsnice. Na tom odsječku prima Neretva s desne strane Divu Grabovicu i Drežanku, koje su se izvanredno duboko usjekle u trupinu Čvrsnice tvoreći kanjon od preko 1200 m. visokih strana. S lijeve strane prima omanske pritoke kao Dobrinju kod Jablanice i Glogošnicu južno Jablanice. Osim toga na tom odsječku ima s lijeve i desne strane više orijaških krških vrela, koja se slijevaju u Neretu, a od kojih se osobito ističe svojim lijepim slapovima Praporac vrelo, koje izbija na podnožju grebena Plase.

Od ostalih dolina ističe se svojom izvanrednom ljepotom dolina Idbara, koja teče točno smjerom od juga prema sjeveru dolazeći s podnožja Prenja, a koja je u svom gornjem dijelu divlja i romantična sa pozadinom silnih nazubljenih dolomitničnih litica Gole Glavice i Gornjeg Konačista, (Sl. u prilogu) dok je donji dio pitom i slikovit koliko svojom konfiguracijom toliko i malim naseljima, koja su se nanizala uz lijevu i desnu obalu Idbara. Paralelna njoj, no istočnije smještena je znatno šira i pitomija dolina Bijele, koja počinje ispod predjela Rakov Jaz. Dolina južne Bijele je tipična krška dolina kanionskog oblika, strmih stijena i vratolomnih strmnoglavica, koja počinje na podnožju samog Prenja i Galiča.

Konačno u predjelu Predgoria spada i kraj oko Boračkog jezera te dolina Boračkoga potoka. Dolina je smjera SZ, JI, pa teče paralelno s dolinom Neretve. Strane su doline dosta strme osobito one s Prenjske strane, a u jugoistočnom njenom kutu uvalilo se prekrasno Boračko jezero. Sa zapada mu se uzdižu ogranci šumovite Jelovine, a sa istoka ogranci ošumljenog Gornjeg Jelika. U gornjem dijelu doline t. j. SZ. ima više vrela iz kojih postaje Borački potok, koji protjeće gotovo cijelom dolinom, pa utieće sa zapadne strane u Boračko jezero. Iz jezera istječe na istočnoj strani potok Šištice, koji prolazi kroz usku stje-

novitu dolinu, i slijeva se u Neretvu prije spomenutim slapovima. Sam kraj oko Boračkog jezera je lijep i romantičan, sa divnim i čistim gorskim zrakom, pa je nedaleko jezera sagradjena kuća društva planinara za Bosnu i Hercegovinu.

Drugi dio Prenja je visoravan koja se uzdiže do 1.400 m, pa iu glavni greben dijeli u dva dijela, u zapadni i istočni dio. Zapadni dio predstavlja cjelovitu ogromnu ploču koja je na istoku strmo odlomljena kanjonom Bijele, a na zapadu kanjonom Neretve, dok se prema sjevero istoku veže uskom barijerom zvanom Barica, sa visoravni Hasom, koja čini razvodnicu izmedju područja Bijele i Glogošnice, pa je jedva široka 200×300 m. Ta visoravan nosi ime Glogovo, pa je u pretežnom dijelu gola i krševita sa

Sl. 1. Prenj Planina: Čemerni dol sa Velikim Brdom 1827 m. Foto: J. Poljak.

nešto pašnjaka i zemlje težatnice. Sjeverni i zapadni dio osumljen je pretežno bukovom šumom, a u višim dijelovima crnogoricom, pa je osobito lijepa šuma na sjeveru Stajski, a na zapadu Vidovski Gvozd. Najviša tačka Glogova je brdo Vidovala 1.451 m, a sjeverno Vidove na odlomljenoj crti izmedju visoravni i Predgorja nalazi se skupina klisura zvanih Samograd. To su do 100, a i više metara visoke strmoglavnice, čiji su slojevi tanko pločasti, nagnuti nešto prema jugu, raskidani u pojedinačne stupove, koji nam u cjelini daju sliku kula nekog starog grada. Na jugoistočnom rubu Stajskog Gvozda nalazi se šumska kuća, gdje se može noćiti, a ključeve za istu valja uzeti u Jablanici kod nadlugara.

Glogovo je Baricom vezano na drugi dio zapadne česti visoravni na t. zv. Has, koji je dio za 300 m viši od glogovske viso-

ravni. Na njega se uzlazi divnom i slikovitom smrčevom šumom, koja seže ovdje do 1600 m, a na nižim mjestima nalazimo nisku bukovu šumicu. Tu se uzdižu vrhovi Mali Prenj 1916 m, na istoku, pa Veliki Prenj 1992 m, (zvan i Cvitinje, na karti pogrešno Cetinje) i Veliko brdo 1827 m. Ovaj je dio Prenja okrenut prema Jablanici, pa ga narod zove pravi Prenj, jer sve ostalo narod ne računa više u Prenj. K pravom Prenju nadovezuje se još između Velikog brda, Vratoloma 1657 m, Kantara 1852 m i Crnog lava 1893 m pusti i najstrašnijeg kršnog relijefa Čemerni dol. (Sl. 1.) Strahovita pustoš, koja vlada ovdje neda se pravo niti opisati. Sam tanko pločasti vapnenac ljaske formacije, raskidan je i razlomljen u nebrojene ploče i pločice, koje oteščavaju napredovanje po tom bespuću. Taj je dio bez ikakve vegetacije, a tek tu i tamo viri po koja zelena travka, ili se žuti lišaj na stancu kamenu. Desno od puta u smjeru prema sjeveru, a na sjeveroistočnoj strani Čemernog dola nalazi se lijepa i ogromna sniježnica u tanko pločastom vapnencu, posve pravilno u kvadratu, sa malim ulazom od sjevera. Cijela ta sniježnica daje sliku urušene kule, u čijem dnu se nalazi više metara debela naslaga vječnoga snijega. Na jugu se Čemerni dol nastavlja u slijepu kršku dolinu Lutine, koja zalazi sve do pod Lupoglav i Galič, a u kojoj dolini ima osobito dubokih i širokih škrapa neposredno iznad stanova. Uskom priječkom vezan je Čemerni dol sa sličnim dolom zvanim Ploče, koje se nalaze ispod Crnoglava i Kamenite Glavice. I Ploče pokazuju nam strašni i goli krš, s razlikom prema Čemernom dolu, što su Ploče izgradjene od debelog slojenog vapnenca, koji se u većoj česti odklizao po slojnoj plohi do kraja dola, a na zaostaloj plohi izduble su vode sisteme škrapa, koje su po svojoj oštrotini srhova slične množini naslaganih noževa jedan uz drugi. Od Ploča je sedlom Prijevorce rastavljena najljepša dolina Prenja Tisovica, (Sl. 2.) koja se pruža smjerom SZ. JI. između podnožja Kantara i Velikog brda na jugozapadu, te podnožja Velike Kape i Djevojačkih Kukova na sjeveroistoku. Prema jugoistoku proteže se sve do neposrednog podnožja Otiša, pa stoga i sve vode nakon otapljanja snijega i za jakih kiša teku od bočine Otiša u dolinu Tisovice, gdje se gube u nizu ponora.

Istočni dio visoravni raskidan je raznim dolovima u više odjela, pa nam uslijed toga ne daje sliku cjelevite visinske ploče, nego omanje visoravni koje se nalaze između pojedinih dolova. Pošto su te visoravni manje izrazite mi ćemo ih spomenuti kod pojedinih dolova i polja. Boračka draga je prodorna krška dolina između visoravn Osobca i Crne Gore, strmo odlomljenih

strana, koje su relativne dubine 400—500 m. Ona se pruža smjehom JZ, SI. pa je omedjena sa sjeverozapada Crvenicom i Poslušnik brdom (1744 m), a sa jugoistoka Brezom, Vodenim Kukom i Osojnom Stranom. Gornji dio drage zove se Žára, a srednji koji se nalazi ispod Osojne Strane zove se Valja, pa je dno toga dijela ispunjeno silnim kamenim balvanima sa strana doline. Cijela je draga obrasla gustom bukovom šumom, u kojoj ima ljeske, javora i brekinje, a u gornjoj česti crnogorice.

Sedlom visokim 1360 m veže se ona na najveću uvalu istočnog dijela na Crno Polje. To je veliko pravo krško polje koje se uvalilo s jedne strane između Osobca i Dvogrla, a Sivadije s druge strane. Dno njeno je sastavljeno od plitkih vrtača posve

Sl. 2. Prenj Planina: Sjeverni dio doline Tisovice. Foto: J. Poljak.

nepravilna oblika, medju kojima se nalaze dvije lokve vode snijegnice. Prema sjevero zapadu produžuje se ona i dijeli u Vlasni Do, koji seže do Jezera podno Taraša 1199 m, i Velike Bare koja se svršava podno Otiša. Ove su dvije doline međusobno usporedne, pa su odjeljene uskim grebenom oblih vrhova. Osim ovih glavnih dolova vrijedno je spomenuti još Poljica dol koji je prekrasna amfiteatralna kotlina uvaljena između Lutoglava i Kapluće, a koja se produžuje prema jugozapadu u dol strmih stjenovitih strana Pritres, pa dol Bijele Vode, koji je udubljen između Kamenca i Sivadije. I u ovom dijelu imamo pojavu Samograda, pa se takav nalazi južno brda Borašnice 1887 m iznad doline Bijele zvan Veliki Samograd, koji je na isti način nastao kao i glogovački Samograd. I sam vrh Osobca 2026 m predstavlja nam 600—700 m visoki stup sastavljen od plo-

častih slabo nagnutih dolomita, pa ga narod stoga takodjer zove Samograd. Tome su slični i vrhovi Sivadije, koji su uz to izbrazdani dubokim žlebovima, na podnožju kojih nalazimo silna točila odrenjenog materijala, koji seže sve do baze Crnopolja.¹⁾

Treći i najviši dio Prenja koji se uzdiže do iznad visine od 2000 m je gorski greben njegov, koji se pruža smjerom SZ, JI. u dužinu od kojih 15 km. On je smješten gotovo u sredini između zapadne i istočne visoravni, pa poput kakva kiklopskog zida razstavlja ta dva medjusobno različna područja. Greben Prenja ne predstavlja jednu ravnu gorskiju crtu, nego polazi od Galiča do Otiša u cik-caku, a osim toga ima osamljenih vrhova koji su se udaljili od centralnog masiva. Sav centralni greben sastavljen je od oštih oblika visokih planina, koji sačinjavaju lijepu i veličanstvenu grupe, sa osamljenim visokim i nižim vrhovima više medjusobno vezanim i nazupčenim. Centralni gorski greben sastavljen je od slijedećih vrhova počamši od sjevero zapada prema jugoistoku: Iznad preko 1000 m dubokog kanjona južne Bijele ustrmio se Herač 2019 m, koji se prema sjevero zapadu svršava 800 m visokom strmoglavnicom Vilina Planina 1400 m, dok se prema istoku veže na ogromnu i veličanstvenu kamenu piramidu Galiča 2059 m, koja se poput kakvog silnog bedema ustrmila iznad doline Lučine. Nešto južno veže se na Galič majestetična trupina Lupoglav 2102 m, (Slika u prilogu) čija se izvanredno strma zapadna bočina svršava prema dolini Lučine, a karakterizovana je svojim izdaleka se bjelasajućim sniježnicima, koji znadu i za najjače ljetne žege zaostati, pa u zajednici sa golim kamenim čunjevima Lupoglava, daju osobito lijepo kombinovanu grupu. Na Lupoglava se vežu ponajprije u pravcu sjeveroistočnom, a zatim u pravcu jugoistočnom Vjetrena brda (Sl. u prilogu) To je niz vrhova što viših, što nižih, svi iznad 2000 m, koji svojim nazubljenim grebenom izgledaju kao kakvi ogromni češalji, pa su pojedini vrhovi obostrano odijeljeni dubokim izluženim brazdama, na čijem podnožju nalazimo silna točila, odlomljenog materijala. Na Vjetrena Brda veže se prema sjeveroistoku najviša skupina gorskog lanca Prenja Otiš ili Otriš sa 2123 m. (Sl. u prilogu) Toj skupini pripada i vrh Zeleni Glava 2097 m. Grupa Otiša karakterizovana je golim kamenim trovrom, koji se iz daleka sa svih strana jasno razabire, a podno kojega ima više sniježnica poput onih na Lupoglavu. I ona je izbrazdana jakim brazdama punim ogromnih točila, koja u

¹⁾ Nekoji podaci gornjeg stupca uzeti su iz Cvijićeva djela »Glacijalne i morfološke studije o planinama Bosne, Hercegovine i Crne Gore. Glas Srpske Akadem. Knj. LVII.

ostalom karakterizuju cijeli greben Prenja od Galića do Otiša. Od grupe Otiša nešto sjeveroistočno dijeli se greben u dvije noge, jedna skreće izravno prema sjeveru sa vrhovima Velike Motika 1820 m, a dominira u Velikoj Kapi 2004 m, koja svojim izdancima seže s jedne strane do doline Tisovice, a s druge strane do doline Bijele. Druga panoga skreće preko Taraša 1799 m na jug dominirajući u Osobcu (Samograd) 2026 m od kojega se još dalje prema jugu odvijaju Sivadije 1922 m i Kamenac 1848. m. Izvan linije grebena dolaze obostrano još neki osamljeni vrhovi, tako na zapadnoj strani Crnoglav 1893 m i Kamenita Glavica 1704 m, a na istoku Borašnica 1887 m, pa južno nje Poslušnik 1744 m i napokon na skrajnjem jugu Rudalastva 1835 m i Brlin 1596 m. Glavni gorski greben je pretežito gol i krševit, obrastao tu i tamo klekovinom, a na podnožjima smrčom i gdje gdje kojom starom velikom bukvom.

Hidrografija u ovim dvjema visokim odjelima Prenja je oskudna, pa u glavnom nalazimo vodu pod sniježnicima, dok pravih vrela ima vrlo malo. Od vrela na zapadnoj strani spomenuti nam je vrelo ispod sedla Barica na zapadnoj bočini južne Bijele, zatim vrelo na Pločama pod Kantarom, i vrelo u Tisovici na sjevernoj bočini Kantara. Istočna strana ima nešto više vrela kao na Poljici ispod istočne bočine Lupoglava, iznad Pritresa, u Velikim Barama je vrelo Česma, i još jedno bezimeno vrelo na zapadnoj strani polja, zatim vrela na zapadnoj bočini Kamenca, Česma u Crnom Polju, Bunar Lokvica na visoravni Osobca i vrela u dolini Bijele Vode. I od tih vrela znade većina njih za jakih i dugih ljetnih suša presahnuti, jer to nisu jaka krška vrela, nego slaba slojna vrela, pa je u takvim slučajevima narod prisiljen, da za svoju potrošnju topi snijeg i pije sniježnicu, dok blago tjeraju na sniježnice, gdje si utažuje žedju lizanjem snijega.

Osim u Predgorju nema inače na Prenju stalnih naselja, nego samo za ljetnih mjeseci izgoni narod blago (hajvan) u goru na pašu. Ljudi stanuju po vrlo primitivnim stanovima, sabitim iz dasaka i gromače, sa jedva toliko prostora, da se mogu u njih smjestiti samo domaći. I nutrašnje uređenje tih stanova je posebno jednostavno, kao što ie i cijeli život čobanski jednostavan, ali slobodan u onim nebotičnim visinama. Stanovi su većinom svi vezani na nizove prije spomenutih dolina i uvala, jer su ti dijelovi najzeleniji, pa ako nije godina odviše sušna, blago se može dobro ugojiti. Na stanove se dolazi redovno oko Vidov dana, a ostaju već prema tome kakvo je vrijeme do početka ili konca rujna. Na zapadnoj strani Prenja nalazimo stanove samo na tri mjesta, na

Glogovu, i na Lučinima kamo dolaze Bjelopolci, pa na Tisovici kamo dolaze seljaci iz sjevernog Predgorja. Kako istočna strana obiluje većim brojem dolina, to na njoj nalazimo i više stanova. Tako na stanove u Poljici, u Kosovcu i na Gruci dolaze seljaci katolici i pravoslavni iz Bijela Polja kod Mostara. Ispod Jezera pod Vršinom su Turci Domazeti, na Bijelim Vodama su Lojpuri i Berberovići pravoslavni iz Dračeva kod Gabele. U Crnom Polju su katolici iz Brozna.²⁾

Iz ovog zbijenog opisa vidimo, da je Prenj vrlo zanimiva planina, i za planinara vrlo privlačiva tim više, što putovanje po Prenju nije teško i naporno, a naplaćuje trud svojim krasnim vidicima i veličanstvenošću Prirode.

Iz davnih uspomena na Žumberak

Napisao : Fran Škulje — Zagreb.

Umorni jedva se jednog ljetnog popodneva dovukosmo do zanimivog Kalja i dobrotom učitelja dobismo u školi mjesta, da prespavamo. Postelje je zamijenila slama, koju nam je dobrohotno odstupio šumar, a pokrivala nam i onako nije trebalo, jer je ljetna žega bila u najvećem jeku. Iza jednostavne, ali obilne većere, kod koje nam je kratio vrijeme dobroćudni šumar pripovijedanjem o svojim lovačkim uspjesima pozivajući nas u lov preko prekrasnog Ječmeništa na Sv. Geru, mi smo doskora zaspali tvrdim snom, koji je bez prekida trajao do u ranu zoru drugog dana. Probudili smo se samo i oprostivši se s dragim gostoprimećima, krenusmo iz Kalja prema Sošicama po već prije odredjenom programu. Bilo je šest sati. Malim usponom dolaziš iz sela Kalja za četvrt sata do državne ceste, a idući njom dalje eto te doskora u lijepom i čistom gorskom seoci zvanom »Petričko selo« ili »Delešimunovići«. Odmah iza sela pravi cesta velik zavoj, koji zovu Badanj. Dok su nas dosada pratili na putu triadički dolomiti i vapnenci, to smo idući prema Badnju zapali u kredne naslage, koje su zastupane sad vapnencima, a sad konglomeratima i raznobojskim laporima. »Petričko selo« leži oko 619 met. nad morem, te je jedno od najljepših i najčistijih sela u čitavom Žumberku. S državne ceste kod Petričkog sela prekrasan je vidik na sve strane. Znameniti Frischauf kaže, da je odavle iza Sv. Gere najljepši vidik u čitavom Žumberku. S jedne ti se strane pruža pred očima starac Klek s čitavim nizom planina Gorskog kotara, a dalje još Lička Plješivica te Velika i Mala Kapela. Karlovac ti je pod nogama sa

Ovi podatci o stanovima u istočnom dijelu su od Dr. Simonovića, iz članka »Prenj planina u Hercegovini« Priroda br. 5. i 6., 1926.

svim svojim okolišnim brežuljeima. Veleban je pogled na Sv. Geru, crkvicu Sopotsku te na razvaline starog grada. »Kekić«, a ne manje je zanimiv pogled na Samoborsku Goru s najvišim vrhom Japetić, pak na Krašičke i Šipačke uzvisine. Nedaleko pod sobom motriš Kalje, a podalje crkvicu Grabarsku, dok gotovo 500 met. pod sobom začuđen ne smotriš razvaline starog grada Žumberka, koje se koče prkoseći buri i olui na brežuljku od 340 met. duboko u dolini. Tu smo se oprostili s državnom cestom, jer je put njome dulji, a i prirodne su krasote manje, nego li putem, kojim smo mi naumili krenuti. Bila je to općinska cesta doduše vrlo loša, ali nas je vodila prekrasnim krajem, kojeg nije moguće zaboraviti.

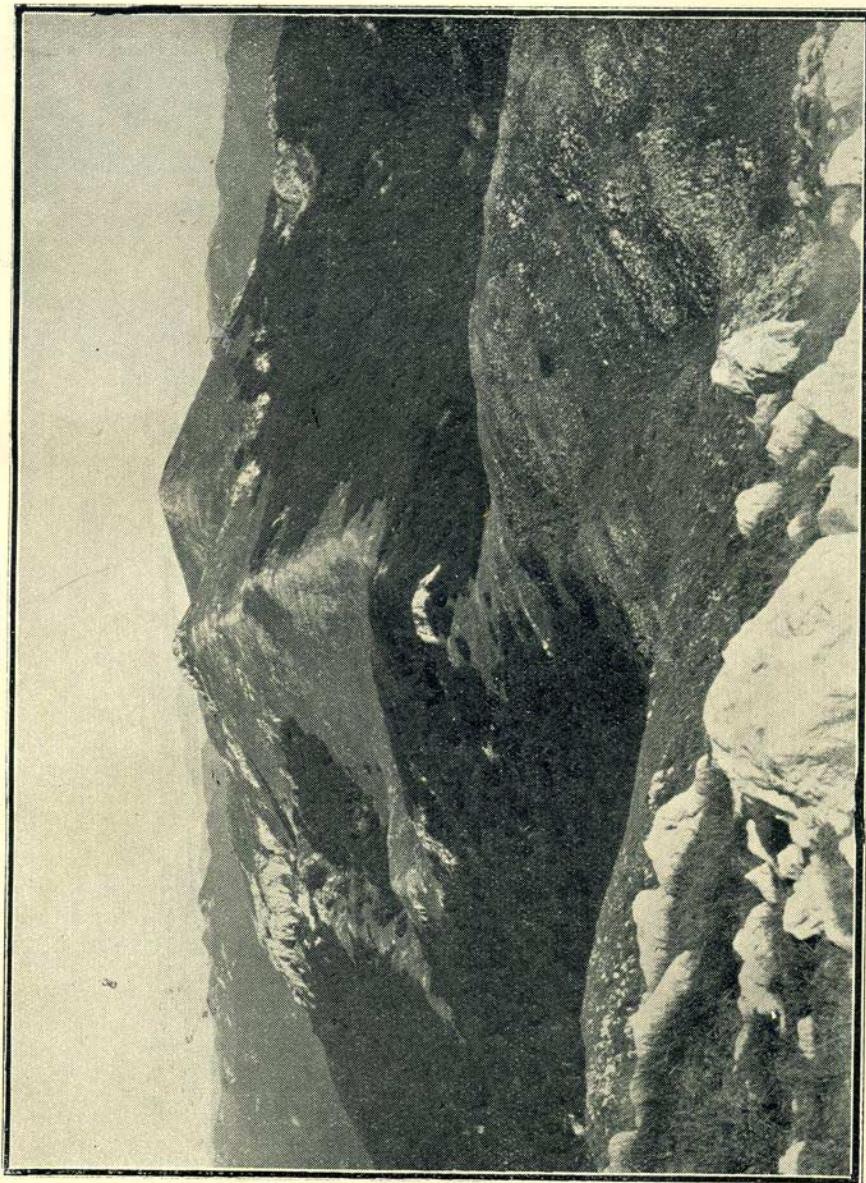
Od velikog zavoja državne ceste, od tzv. Badnja, krenuli smo uskim puteljkom kroz prekrasnu bukovu šumu najprije prema jugu do Sv. Trojice, a odavle prema zapadu, te smo prevalivši kotu 620 došli za pola sata do gorskog sela Tomaševci, gdje se nijesmo zadržavali i ako nam se je oko otimalo za razvalinama nekog starog grada nedaleko sela na malenoj uzvisini obraslog gustom i neprohodnom šikarom i kržljavim drvećem. Podeš li lošim općinskim kolnikom dalje smjerom na zapad brzo ćeš naići na drugo gorsko seoce zvano »Stari grad« ili »Kehići«. Put vodi kroz gustu šumu tako, da selo zapaziš tek onda, kad se nađeš pred njim. Na strani neko četvrt sata od sela nalaze se razvaline grada Kehić. Pobliže o toj gradini nije bilo moguće ništa saznati. Kad motriš hrpu tog kamenja pričinja ti se kao da sve to skupa nije izgradila čovječja ruka, već da je to skupina kamenja, koju su izgradile i izdjelale same prirodne sile i dale joj oblik razvalina nekadanjeg grada. Prošavši selo malo smo se odmarali, što je dalo povoda našem nezaboravnom »uealom Toši«, da je u svojoj objesti ispalio nekoliko hitaca iz svojeg malog revolvera i što je bilo uzrok, da smo preko volje morali dati petama vjetra. Kamnitom stazom valjalo se je uspinjati i premda uspon nije trajao dugo ipak smo se izmorili, dok se ne dovinusmo lijepih gorskih livada, s kojih nam se je pružio prekrasan prizor. Pred nama je u svoj svojoj ljepoti uskrsnuo divni sopsotski slap na nedalekom vrhu s crkvicom Majke Božje Sopotske.

Brzo smo se spustili do mlina ispod slapa u nadi, da ćemo nešto dobiti za jelo, no osim kukuruznog kruha nije bilo ničega, čime bi se okrijepili. No i to je bilo dobro. Komad kruha i nekoliko čaša britke gorske vode za čas je zadovoljilo naše gladne želuce. Uspeli smo se do slapa i popeli se do njegove prve uvale, gdje je buka vode bila tako jaka, da jedan drugog nijesmo čuli govoriti, a u času smo bili tako mokri kao da smo nekoliko sati

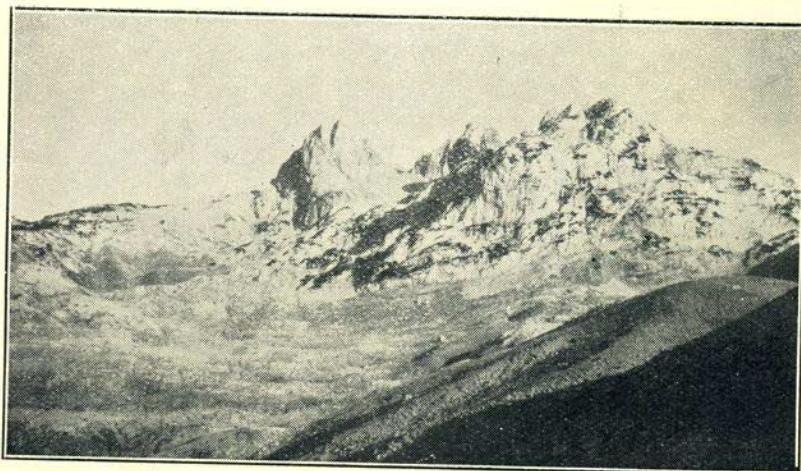
hodali u najvećem pljusku. Sopotski slap možemo razdijeliti u tri česti. U prvom dijelu ruši se voda pet metara u dubinu odsaka kujući s kamenih rasklimanih litica i razbijajući se u milijune kapljica. Dražica, u koju se voda ruši duga je oko 2 metra, a široka jedan metar. Iz ove se dražice spušta voda novim slapom u veću 7 metara dugu kotlinu, gdje se skuplja, da se onda umnoženom snagom surva niz 20 metara visoku hrid mirno i bez ika-kove buke. Hridina, niz koju se voda spušta, tako je glatka i ravna kao da je čovječjom rukom izrađena. A sve je to učinila silna snaga i moć vode. Nadivivši se kod najdoljne uvale ovom biseru prirode teškim smo se trudom uspinjali, da se dovinemo druge i treće uvale. Uspon je bio mučan i opasan no želja, da se naužijemo potpuno ljepote ovog prirodnog pojava, dala nam je snage, da sviladamo sve zapreke. Na povratku smo se »mali Toša« i ja pače i okupali u srednjoj uvali u bistru gorskoj vodi. Dočru namjeru priatelja »Stevana« da nas na povratku iznenadi ohlađenom limunadom, pokvario je sopotski slap. Kad je napunjenu bocu metnuo pod slap, da se haldi, odnijela ju je voda kao perce razbivši ju na liticama i odnesavši ostatke do obližnjeg mlina. Bilo je oko 11 sati prije podne, kad smo se oprostili s ovom ljepotom čarnog Žumberka i krenuli dalje prema Sošicama. Ostavivši kapelicu Majke Božje i prošavši kroz »Gornje selo« stig nemo doskora u najveće žumberačko mjesto u lijepo Sošice; odakle smo se namjeravali uspeti na Sv. Geru i onda krenuti dalje prema Bušinjcima na bratskom slovenskom tlu.

Kad smo stigli u Sošice ponajprije smo potražili gostioniku; da se okrijepimo i da nademo mjesto za spavanje. Još putem preporučili su nam gostioniku »Marici« kao najbolji lokal u žumberačkoj metropoli i mi krenemo prema njoj, kada se odnekale stvari pred nama moj školski drug i prijatelj Hranilović. Prirodno je, da nas je to vrlo razveselilo, a po gotovo, kad nam je ljubazno ponudio, da možemo kod njega prespavati. Prihvatali smo s oduševljenjem ovu ponudu, no da mu ne pravimo neprilika, odlučili smo, da ćemo za ovu noć svi zajedno na sjenik. Kad smo sve dogovorili krenemo do »Marice«, gdje smo dobro ručali, a onda se prošećemo po Sošicama prije nego krenusmo na Sv. Geru,

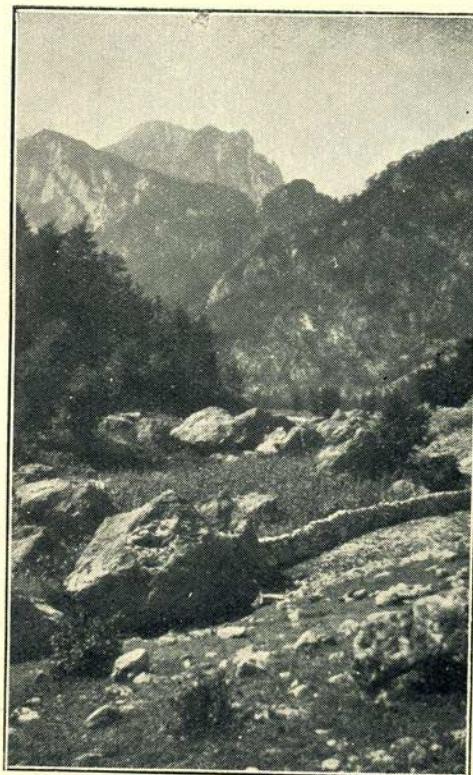
Mjesto Sošice leži u jednoj gotovo ovalnoj depresiji duljine i širine preko jednog kilometra, koja je okružena do 250 met. visokim brežuljcima. Čitavi je teren tipični krš, koji se naročito odlikuje velikim brojem ponikava raznih veličina. Teren je izgrađen od dolomita i pločastih vapnenaca triadičke starosti, a dio je depresije izgrađen i iz rudistnih vapnenaca, brečastih vapnenaca te sivih i crvenih glinenih laporanih kredne starosti.

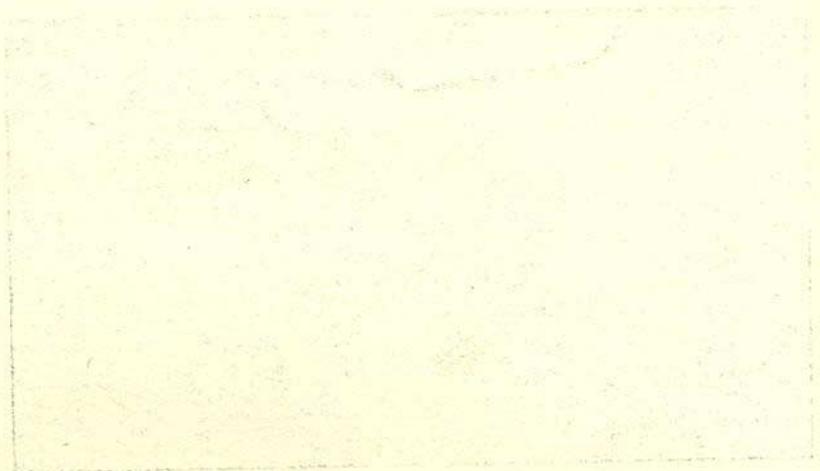
Gorski kotar: Srebrna Vrata i Guslice u sklopu Snježnika. Foto: Dr I. Horvat.

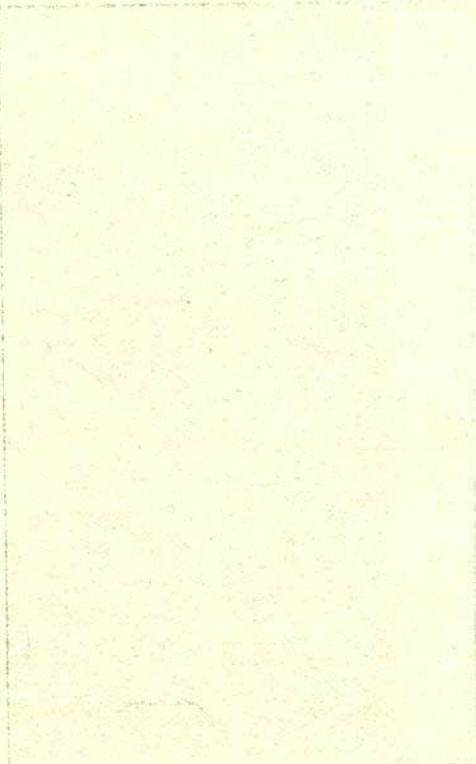
Prenj Planina: Skupina Otiša. Foto: J. Poljak.

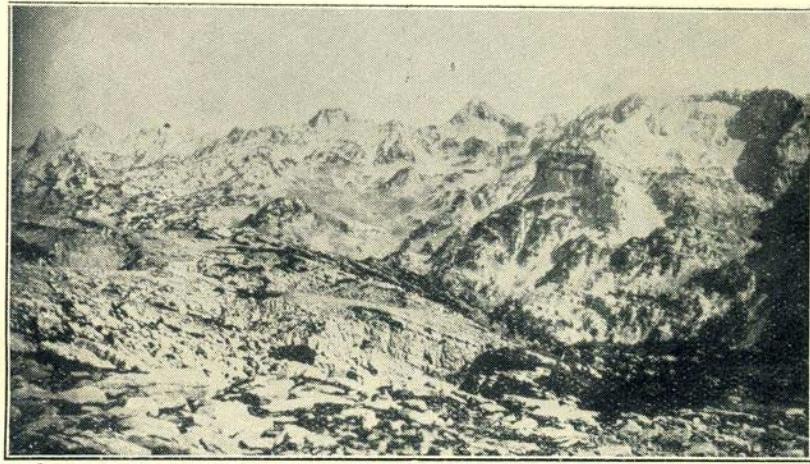
*Prenj Planina: Južni dio Idbarske doline.
Foto: J. Poljak.*

PRINTED IN U.S.A. BY THE GOVERNMENT PRESS

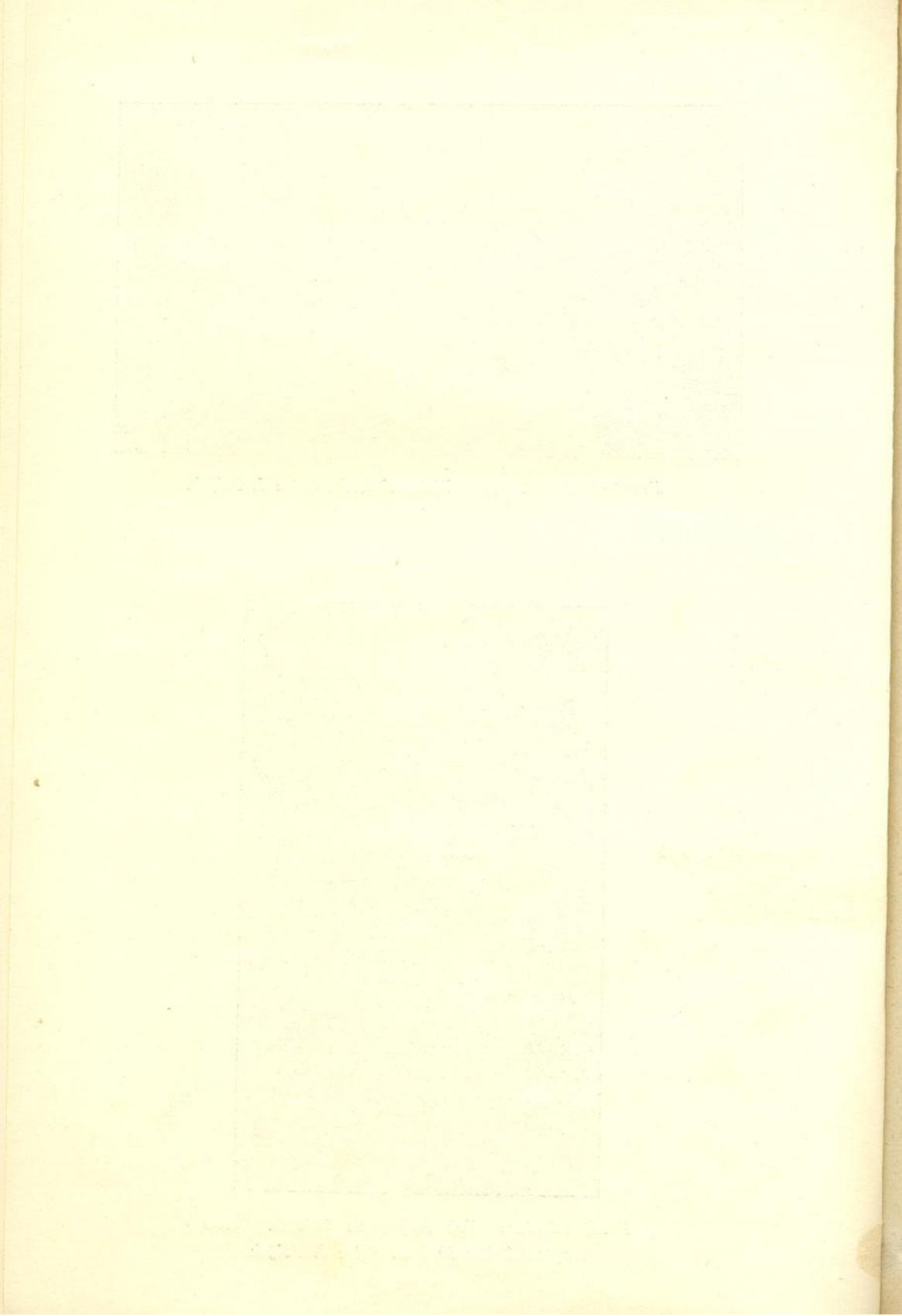
PRINTED IN U.S.A. BY THE GOVERNMENT PRESS
MAY 1961

Prenj Planina: Skupina Vjetrenih Brda. Foto: J. Poljak.

*Prenj Planina: Vrh Lupoglava 2102 m. Desno
trupina Galića 2059 m. Foto: J. Poljak.*

Oko dva sata po podne krenemo na »Geru« u najboljem raspoloženju. Zairu za okrijepu razdijelili smo bratski, a nije manjako ni dobre kapljice, koju nam je spremio prijatelj i gostoprime Mile. Široka cesta, kojom smo krenuli sve se je više suzivala i postajala sve strmijom. Iza pol sata uspinjanja dosegnemo do gorskih livada, koje zovu »Iljasova stran«. Lagani vjetrić osušio je znoj na našim obrazima, dok smo tako reći šetali lijepim gorskim pašnjacima. Nakon ove gorske ravnice došao je najljepši uspon. Kroz jednu uru dizali smo se neprestano strmom, kamenitom stazom sad kroz šumu, sad kroz šikarje i gorske pašnjake. Staza je mjestimice bila tako strma, da nam je od napora dah zaustajao u plućima. Vjetrića od nikud, a žarko je kolovoško sunce upravo nemilosrdno peklo. Konačno se nekako dovučemo do jednog obronka, gdje smo iznemogli odlučili otpočinuti. Odmor je trajao tek kratko vrijeme, jer nas je drug Mile gonio, da podemo. Iza nas su ostajale ogromne, osamljene pećine, lijepi gorski pašnjaci, a daleko dolje u dolini bujne livade nazvane »Blata«. Te smo livade prošli vraćajući se sa sv. Gere. Iza ovog obronka slijedio je još jedan maleni uspon strmom stazom, a onda skrenemo u gustu i prekrasnu bukovu šumu, koja nas je pratila sve do podnožja glavnog vrha. Prešavši krajeve zvane Japnenik, Pištenik i Barlovac ispadosmo nenadano iz šume i šikare na prekrasne gorske pašnjake, nad kojima se ponosito uzdigao glavni vrh sv. Gere. Na tim livadama pase u ljetno doba mnoštvo goveda te ti se čini kao da se nalažiš u kojem kraju švicarskih Alpa. Na malenom proplanku nalazi se hladno vrelo, nad koje je svoje krošnje spustilo nekoliko žalosnih vrba, da ga zaštite od žarkog sunca. Vrelo to zovu »Kaštanica«, a gorske livade »Kuti«. Malim usponom po tim prekrasnim pašnjacima doskora se dovinušmo glavnog vrha sv. Gere. Vidik sa Gere je, kako kaže poznati alpinista Frischauf, najljepši u čitavoj Hrvatskoj naročito na Savinjske planine, Triglav te tirolska brda i talijanske dolomite. Pod nogama ti je čitavo žumberačko gorje, Zagrebačka i Samoborska gora. Klek, Plješivica i čitavi Gorski kotar ne može ti izmaći oku. Sv. Gerom ide granica između Hrvatske i Slovenije, a priča se o tom vrhu u narodu veoma mnogo. Najpoznatija je među njima priča o okovanom jezeru, koje se nalazi na najbližem vrhuncu sv. Geri na bratskom slovenskom tlu. Kad smo nhapsali oči lijepim vidikom, posjedasmo po zelenoj travi, da založimo i da se odmorimo. Bilo je šest sati poslije podne, kad smo s glavnog vrha krenuli prema Sošicama. Silaz je preko livada i već prije spomenute bukove šume bio brz. Od mjesta, gdje smo se drugi put odmarali kod uspona, krenemo lošim kolnikom prema Bla-

tim. Taj nas kolnik dovede do zdenca zvanog »Bazgovka«, u kojem je voda tako hladna, da je nije moguće piti. Silaz je odavle bio ugodan i mi se doskora nađemo među samim livadama i pašnjacima, koje žumberčani zovu »Kotlina«, a iza kojih se prostiru »Blata«. Jedno tzv. »Jezerničko blato« slijepa je dolina, kojom protiče malen potok. Taj potok ponire uz jednu uvalu, koja je stalno ispunjena vodom. Kažu, da je ta uvala tako duboka, da joj se ne može doseći dna. Drugo ili pravo »Blato« proteže se ispod sela Jezernice i prima dva malena potočića. I potok Blato također je ponornica, koja se na kraju uvale gubi pod zemlju. Preko »Blata« dodosmo doskora na glavnu cestu i za čas smo se našli u Sošicama pred gostionom »Marici«. Preselenje k prijatelju Hraniloviću bilo je izvršeno brzo i veselo, a jednak je u ugodnom društvu prošlo vrlo brzo i veče kod našeg dragog prijatelja, čiji smo bili gosti. Tek u 11 sati u noći smirili smo se na sjeniku, da se odmorimo za dugu turu drugoga dana, ali nam je noć bila prekratka. Već u pet sati u jutro probudi nas zvonki glas Miljanovog brata i pozove nas na zajutrak. Za čas smo se spremili, okrijepili za nove napore i srdačno oprostili s dragim prijateljima i lijepim Sošicama. Put nas je vodio lošom općinskom cestom prema seocu »Kordići« i »Kordinoj gori« (705 met.). Na lijevo su nam ostala sela »Restovo« i »Crnik«, kojima protiče potok »Kupčina«, a na desno maleno i lijepo seoce »Jezernica«. — Poslije ovog bio sam već više puta u Žumberku i Sošicama, no nijedan mi od ovih izleta nije ostao u tako ugodnoj uspomeni kao ovaj od prije dvadeset i pet godina u društvu dragih prijatelja i drugova. Šteta je, što naši planinari posjećuju Žumberak u tako malom broju i tako rijetko. A ipak je on tako blizu i tako naš.

Uspon na Kilimandjaro

August Pisačić — Zagreb.

Dr. Hans Meyer profesor na sveučilištu Leipzig, izdao je savršena djelo »Die Hochtouren im tropischen Afrika«, u kojem, među ostalim prikazuje i uspon na najviši vrh afrikanskog gorja Kilimandjaro sa 6010 m. iznad morske visine, kojeg je on, sa jednim svojim drugom, kao prvak svladao. Iz opisa, što ga donaša u »Grazer Tagespost«, vadimo slijedeću zanimivu erticu:

U večer, nakon što bje sunce zapalo iza strmog čunja »Meru«, našli smo se na visokom sedlu, gdje smo do kasne noći, u studenoj magli, zadjeli razgovor o našim osnovama za budući dan.

Prvi pokus uspona, što smo ga učinili prije dva dana nije uspio, jer su nas čistoća visinskog zraka i jednolike konture vulkanskih vrhova zbrunili u prosudjivanju udaljenosti.

Da uzmognemo uspon ponoviti boljim uspjehom morali smo tražiti novo ishodište u većoj gorskoj visini, odnosno bliže vrha, da bi mogli stići na vrh u što ranije doba dana, jer noćiti na istom nemoguća je stvar.

Zadaća nam je bila — idućeg dana pronaći takvo ishodište. Noć je bila hladna, vladala je čista mjesecina, temperatura spala je na minus 9 stupnjeva Cel.

Usprkos spavačih kožuna — nismo se mogli ogrijati, pa je naše spavanje bilo zapravo samo dremanje, što nas je još više izmorilo.

Jutro bilo je prekrasno, sunce je doskora ugrijalo okolišni zrak. — 5. listopada oko podneva pošli smo na put. — Crnac Mui-ni nosio je spavaće kožune i gunjeve, a mi pritiso hranu, alpin-ski pribor, instrumente, vodu i gorivo.

Pošli smo tragovima puta od 3. listopada, te smo oko 4 sata poslije podne stigli na podnožje uvale ledenjaka »Ratzel«. — Tu se je počela spuštati magla i jedva nam je uspjelo u južnom obronku doline pronaći oveću špilju — u vulkanskim naslagama — koja nam je služila kao sklonište.

Dospjeli smo na visinu od 4650 metara, što odgovara visini vrha »Monte Rosa«.

Drva nije bilo, pa smo ostali bez vatre, jedino mogli smo se poslužiti grmićima mrkih inmortela, da si u špilji uredimo donekle topli ležaj, pa smo tako sproveli noć razmjerno dobro, makar je termometar pokazao minus 12 C. — jer nas je špilja štitila od vjetra, koji se je spuštao od ledenjaka u dolinu.

6. listopada u 3 sata u jutro, dali smo se na put — u sigurnoj nadi — da ćemo danas stići na vrh »Madjaro« vladajući duh ledenjaka bio nam je sklon, te nije ovaj puta spriječio naš uspon, magla je nestala, pa nam je zaista uspjelo dočepati se željenog vrha.

Prvo vrijeme nas je pratio mjesec, koji nam je omogućio, da si prokrčimo put kroz teško prolazne naslage grušja i gromade vulkanom izbačenog materijala.

Iza silaza mjeseca služili smo se vlastitim svjetilkama, te se šuljasmo kroz klisuraste gudure, dok ne stigosmo do snažnog rebra od lave, tik uz rub ledenjaka, do kojeg smo već prodrli i prije tri dana.

Cim smo se više uspinjali, time je postajao zrak rijedji, i time je i jače bilo blistanje svjetla na firmamentu. Nikad prije nisam opazio planetu u tolikom žaru kao ovdje, a i svjetlo Siriusa i Regulusa bilo je jače i stalnije nego sa ma kojeg nižeg stajališta. I sam sjaj mlječne ceste, kao i do zenita dopirući trakovi

zodiakalnog svjetla — prije nastupa dana — u sniježnim krajevima nemaju premca.

U oči zore dosegli smo rub ledenjaka »Ratzel« 5360 metara, gdje drhćeći od zime dočekasmo izlaz sunca. — Oko 6 sati u jutro doprli smo do podnožja ledenih stijena, do kojih smo se uspeli još 3. listopada. Na našu radost pronašli smo stepenice uklesane u led jošte u dobrom stanju, pa smo, služeći se istima, dosta brzo napredovali. Oko 8 sati u jutro našli smo se na visini od 5720 m., a oko 8 i tri četvrt stigli smo na vrh vulkanske uvale — zadnje točke našeg uspona prije tri dana, — sa koje su nas vremenske prilike prisilile za uzmak. — Bilo je to na visini od 5870 m.

Bez odmora nastavili smo naš put polazeći jugozapadnim pravcem, duž ruba vulkanske uvale, prema kamenitim vršcima na južnom dijelu vulkanskog grla, koji sačinjavaju najviši vrh Kilimandjara. Uspinjajući se kroz poldruži sat preko suncem smekšanog snijega i razrovanih ledova, dospjeli smo oko 10 i četvrt sati do prije spomenutih pećinastih vršaka. Isti se sastoje od osamljenih vulkanskih gromača, koje smo redom obilazili.

Na aneroidu ustanovili smo visinu srednjeg vrška sa 6000 m kojeg obližnji vršci nadmašuju za 10 i 15 m. — U 10 i pol sati nastupio sam kao prvi srednji vršak, na koji sam posadio barjak kojeg smo u tu svrhu bili ponijeli sa sobom.

Afrikanski gorostas bio je napokon nakon teških borba svladan, a trebalo je zato skoro četrdeset godišnjih priprema.

Madjaro« planinski duh, kao da se je bio smirio, jer nam nije slao niti vjetra niti snijega, ni tuće, niti nam je na koji način otešao boravak na oslojenom vršku.

Obasuti suncem zablijestaše okolišne ledene poljane, u zraku je pucketalo tajinstveno, a sa dna, pred nama ležaće kraterske kotline, digoše se lagano guste pare polazeći u smjeru prema jugistoku.

Nakon što je čar prvih trenutaka minuo, podigosmo na najvišem vrhu Kilimandjara iz skupljenih komada malenu gomilu — nalik čovječjem tijelu, dok smo si sitnim kamenčićima punili naprtnjaču na vječnu uspomenu našeg boravka na tom gorostasu. Nakon svladana napora dali smo se na okrijepu, služeći se sadržajem naših naprtnjača. Sunce je pripeklo razmjerno osjetljivo, nu lagani sjeveroistočnjak paralizirao je upliv sunca. Ustanovili smo temperaturu od plus 2 C.

Vegetacije u okolini nije bilo, jedino samo gdjegdje na pojedinim gromadama lave naišli smo na tragove nekih vrsta lišaja.

Kotlina kratera dala se je sa našeg stajališta izvrsno pregledati. Promjer kotline ustanovili smo sa kojih 2000 m., a uvid u istu bio je do dubljine od 200 metara nesmetan.

U južnoj polovici kotline, padaju crveno smeđe i sive stijene tako rekuće okomito do dna kratera na kojem se nalaze naslage mulja i pepela; ledenog pokrova ovdje nema.

U sjevernoj polovici kotline pako drže se u modrim i bijelim galerijama stepenice leda; čak do gornjeg ruba.

Sa dna kratera diže se ovdje iz smeđeg pepela i lave sastavljeni eruptivni čunj, kojemu visina iznaša kojih 150 metara. — Prema zapadu otvara se veličanstvena gudura, kojom odtiče voda rastaljenog leda i u koju prelaze na dnu kotline naslagane gro-made leda, koje u svom nastavku sačinjavaju ledenjak.

Nigdje nismo opazili iz zemlje prodiruće pare, niti smo našli na tragove vrućih vrela.

Naslage leda duž eruptivnog čunja dokazom su da nema trago-vaa kakove veće unutarnje topline, pa se može iz toga zaključiti — da je vulkan posve utrunut.

Bijeli prozirni oblaci na okolišnim poljanama, koje smo da-lekozorom gdje gdje promatrali — nisu bili ino — van vjetrom uzvitlani snijeg.

Ističemo pojavu o zbliženju prirodnih opreka, nalazimo na-ime ogromne naslage leda u kotlinama, kojima su u prastaro do-ba prolazile ražarene rijeke tekuće lave, a nad istim vlada svemir anorganskog svijeta. Sve se to prikazuje u uzvišenoj samoći i skromnom veličanstvu; kao slika prirode, kojoj premca nema.

Sretan putnik, kojemu je dozvoljeno ugledati takav — po ni-kome jošte vidjeti čar.

Uticak ostati će neizbrisiv.

Triglav (2863 m)¹⁾

Po aru J. Kugy-u, preveo dr. J. Poljak — Zagreb,

Ljubio sam planine, i neprestano sam se k njima vraćao. Ni-sam to činio od vremena do vremena, nego kada sam se jednoč na neki brijev uspeo, onda me je on tako privlačio, da sam se ski-tao u njegovoj blizini, kao da sam tamo što izgubio. U društvu su tada govorili, dr. Kugy počeo je da sistematski proučava Julijske Alpe. No ja sam držao, da se to samo tako pričinjalo, jer ja sam si bio svijestan, da to nisam imao u namisli. U istinu bila je to

¹⁾ Donašamo u prevodu ovaj opis poznatog planinara pjesnika iz njegovog djela »Aus dem Leben eines Bergsteigers«, s namjerom, da upoznamo naše čitatelje s načinom pisanja jednog oduševljenog planinara pjesnika.

samo čežnja i želja, da briješ, koji me je taj tren zanimaо, pregledam i upoznam sa svih strana, da promotrim i proslijedim svaku njegovu ertu do potpune spoznaje, u opetovanju uspona i u slavi ponovnog sastanka, da staru sreću, koju mi je on pružio, ponovno nadjem i novu da izgradim. I tako se je on u mojoj mašti vinuo do jasno ocrтанe i silne ličnosti, koja je to više privlačila, što mi je uspjelo da što dublje i jasnije proučim njenu bit, i da spoznam njenu važnost.

Pričinja mi se, da narodna duša isto tako osjeća i da polazi sličnim putevima, da si je ona imena briješova duboko utisnula u dušu istom onda, nakon što je kroz stotine godina proučavala i ispravno shvatila njihovu ličnost i njihov karakter. Stoga je potrebno da sva iskonska i narodna imena susrećemo s dužnim poštovanjem i ljubavlju, da ih potražujemo тамо, gdje je preko njih prešla zaborav, i da ljubopitno pazimo, da se ne bi svojevoljno izvrtala, ili umjetnim načinom nadomještavala. Jer kroz svoj zaseban prizvuk i svoj prakorjen postala su ona dio ličnosti, pa nam često bolje i prikladnije prikazuju utiske i nastrojenja nego najbolji opisi, a to je način kako su bregovi od davnine ušli u promatranje i u svijest naroda.

I tako se desilo, da sam bio valjda četrdeset puta na Triglavu. Triglav je bio moј ideal za moje mladosti, isto tako kao što je Trenta idealna visokogorska dolina njegova. On je najviši vrh Julijskih Alpa. Iz Zlatorogovog carstva zavukao se on u moje misli i moje sanje, i kroz dugi niz godina vladao je njima. Nijednom drugom briješu nisam podigao toliko žrtvenika, kao njemu. Kako je kucalo i skakalo moje srce u gorućoj čežnjiji, kada sam mu se približavao, i kako je u mojoj duši odzvanjalo njegovo staro posvećeno i pričom obavito ime, koje mi je vazda navještalo blizinu božanstva. Pa zar nisu bijele Rojenice nježno blagoslivljajući, tiho, posve tiho mimo mene proletile, kada sam uz slobodno ognjište bezbrižno i mirno snivao dubok san tihih i bajnih triglavskih noći? Zar nije moja noga stupila na uske spone od kojih sam ugledao »desno stijenu, lijevo divotno nebesko vadrilo, a pod menom purpurnu dubinu« preko kojih je lovac iz Trenta tako dugo zločinački progonio Zlatoroga, dok nisu iz same gole stijene procvale kao krv crvene triglavске ruže? Pa zar nije za mene u njegovim zidinama i moru pećina o podne i za zalaza u najvećoj tišini i skrivenosti punoj slatke poezije ciao drugi cvijet, ne cvijet smrti one tužne priče, nego svjetla, draga i mome srcu tako prirasla Scabiosa Trenta, koja je kroz godine moga planinarskog života bila podticip i sadržina njegova? Doista, izmedju listova koje sadrže povijest moga mladenačkog planinare-

nja nema stranice na kojoj nije starac Triglav zabilježio svoje tajne znakove.

Prvi puta uspeo sam na njega preko Krme, i istim sam se putem vratio. Onda sam sišao u Bohinj preko Srednje Vasi i Starih Fužina. Poslije sam odabrao put u Bohinj preko Hribarića i kroz dolinu Sedmerih Jezera. Ili sam došao iz Trenta preko sedla Vršak i Hribarice, pa preko Dolića. Na koncu sam poduzeo uspon iz doline Vrata i preko Kota. I tako sam naučio, da Triglav nije jedan vrh, nego ogromno i veličanstveno carstvo. Bilo je stanovito vrijeme, kada sam se uviiek morao k njemu navraćati. Na njegovom vrhu isčekivao sam izlaz sunca, gledao sam ga s istoga mesta kako slavodobitno zalazi, po pol dana proboravio sam na vrhu mu, i da sam onda znao što je to vreća za spavanje, to bi mnogu i mnogu čarnu noć proveo u tim nebotičnim visinama. Doskora nije mi više bilo dosta, da stojim na njegovom vrhu, već sam želio da ga upoznam sa svih strana u potpunoj njegovoј ljepoti. U tu sam svrhu potražio oko njega takva mjesta s kojih sam imao osobit pogled na Triglav.

Najprije mi je u tu svrhu poslužio Ozebnik (2084 m) u dolini Trenta. Čini mi se, da Triglav gledan odavle, izgleda najveći. Iz dubine Zadnjice, pa do njegovog kraljevskog tjemena iznaša visina zapadne stijene 2000 m. To je slika zastrašujuće veličine. Uzalud nam traži oko niz tu grandioznu strmoglavnici mjesto, gdje bi se moglo zaustaviti, jer se niz nju nemože zaustaviti sve do bezdna dolinskoga. Običajemo označivati brijege pojedinim arhitektonskim imenima kao piramida, toranj, samograd, zidine, tulci i šiljci. Gledajući Triglav s ovoga mesta nemogu mu dati niti jednu od ovih oznaka. On ne djeluje na nas svojom ljepotom ili zasebnošću oblika, još manje bogatstvom članjenja ili sjajem boja, nego ono što se izdiže iz pozadine Zadnjice doline prikazuje nam brijege tako neizmjerne snage, da nikome tko ga prvi puta vidi nepada na um, da ga označi nezgrapni ili jednolični. Gorostasnost njegove mase spopada nas tako snažno, da svaka kritika s naših usta zanijemi. Njegove temeljne stijene osjenjene tamnim sjenama kosodrvine, pravo su čudo neslomljive snage, Preko toga niže se širinom i u visinu stijena na stijenu, sačinjavajući skupinu stijena, koja se odlikuje svojim dubokim mirom i svojom strahotom. Detalji se ukazuju istom kasnije, kada dulje vremena promatramo i kada smo se u tom kaosu stijena snašli. Tako opažamo zelena mjesta, zatim veliku koritasto izdubljenu uvalu u sredini, najgornju krugoliku terasu sa firn snijegom, a iznad svega toga teška katedrali slična gradjevina najvišeg vrha Julijskih Alpa. Nakon dogradnje Baumbachove kuće u dolini Tr-

enta, ležao je problem izvedbe direktnog puta iz Trenta u zraku, znao sam, da se riješenje toga pitanja očekivalo od mene. Put je imao voditi preko te zapadne stijene. Trentanci su to držali za nemoguće, i niko se nije još usudio, da poduzme uspon na vrh s te strane. Kao da je neko prokletstvo lebdilo nad tim brijegom, jer bojazan pred tehničkim poteškoćama držim da nije bila opravdana. Trentanci kao vrsni penjači doista je i ne poznaju. Dali je to bio neki ostatak prastarih poganskih vremena, koji se sačuvao u toj praznovjernoj bojazni, koja ih je odvraćala od toga, da se dotaknu grandioznog i svetog prijestolja bogova na Triglavu? Andrija je bio neodlučan. Ali kada smo sretnoga dana dne 8. augusta 1881. poduzeli navalu, uložio je on svu svoju snagu u podhvati, koji je uspio mnogo brže i lakše, nego što smo se tome nadali. Bio sam tada blažen i ponosan. »Kugijev put« ubilježio je moje ime na veliku zapadnu stranu Triglava.

Jednoga ranoga proljeća uspeo sam se na Stenar (2501) i pogledao sam na strahovite strmine sjevernog dijela Triglava. Bio sam tada još premlad i premalo iskusan, da ovakve stijene pregledam ispitivajućim okom. Ja sam im se u svojoj poniznosti samo poklonio. Veliki sjeverni problemi Julijski sazreli su u meni tek kasnije. Silazeći sa Stenara poskliznuo sam se na glatkom firn snijegu velike istočne gudure i skotrljao sam se niz strminu kojih tri stotine metara. Vrtio sam se u bijesnim skokovima, često puta se prebacujući u zraku, ali sreća je htjela da sam svaki puta paо na snijeg. »Stani, stani« čuo sam kako viče Klančnig ozgora, gdje sam ga tako nenađano ostavio samog. »Stani, stani«, vikao je za menom moј školski drug glasom punim očaja, a kojega sam kod uspona radi strmine snijega ostavio u polovici gudure u zaklonu jedne pećine. »Vidiš li, sad ti padaš, uzdrži se« bilo je jedino što sam uzdržao u svojoj svijesti, drugo ništa. Istom dole, nedaleko pećine na podnožju gudure uspjelo mi je, da se zaustavim. Htio sam obavijestiti moje suputnike jednim uzvikom, da sam ostao neozledjen. No glas me je izdao, i potrajalo je neko vrijeme, dok sam opet došao do daha. S nekoliko redova usječenih malih stepenica, bio bi taj pad spriječen. Jame što ih je udarac moga tijela proizveo u snijegu bile su tako duboke, da sam ih sutradan s vrha Triglava jasno razabirao kako se redaju prema strmini doline jedne za drugom.

Zatim sam opet gledao Triglav sa sjeveroistočne strane, sa vrha Rjovine 2457 m, kako se uzdiže poput pećinastog oriјaša iznad pustog paklenskog ždrela Pekla i »zelenog snijega« triglavskog ledenjaka. Njegove južne stijene promatrao sam već više puta sa Dražkog vrha, Toseca, Mišeljskog vrha, pa kada sam jed-

nog dana dolazio Krmom i uspeo se na Vernar vrh (2226 m) opazio sam na njima iznad južnog velikog ždrijela nešto, što nije niti dosada opazio od svih onih stotina, koji su тамо gledali. Niti sam slavni stari bohinjski triglavski vodič Šest nije to opazio, premda je često govorio, da on mora nešto izvanrednog naći, što drugi nisu našli. Ja sam odmah pošao bliže i uspeh se još istoga po podneva od skloništa Marija Terezija na obje pećinaste glavice, što se nalaze na jugoistočnom grebenu Triglava. Obje su glavice bile još netaknute, zapadnja od njih, koja je stršila okomitom, crvenom pećinom stavila je silan otpor, kojega je Andrija ipak slomio nakon kratkog boja. Odavle smo dalje promatrali i položismo novu crtu uspona kroz južne stijene. I doista slijedećeg dana uspesmo se iz južnog ždrijela do Flič zareza i tako završisemo uspon na Triglav preko južnog grebena, bez da smo se dotakli Malog Triglava i »grebena« koji je u staro doba bio na zlu glasu. To je bio rezultat koji je svakoga iznenadio, jer za sve one stotine triglavskih posjetioca, koji su u toku 120 godina poznate povijesti triglavskih uspona počam od Willoniztera razbili se o pogledu na dubinu istočnog grebena, a koji su s Malog Triglava otišli razočarani i tužni ležao bi baš ovdje pravi put, koji bi ih doveo do sigurnog cilja. Toga dana sišao sam Kugijevim putem do Zelenike, od ove opet izravno do zareza Luknje, gdje sada vodi na Triglav »Bambergov put«.

Kako sam slijedio od vrha do vrha u dalekom okrugu oko Triglava, tako sam odlučio da slijedim i njegov uži okrug u granici snijega, u kojem sam otkrio usku sponu, poznatu do tada samo lovциma Trenta, a koja omogućuje prelaz od Flič snijega do triglavskog ledenjaka preko sjevernih stijena, sa svim svojim strašnim opasnostima. U kasnija vremena položen je ovuda put, a ljubežljivoscu mladih planinara prozvana je ta spona »Kugijevom sponom«, premda sam bio samo prvi od planinara koji je preko nje prešao. Prije mene proputovala je mnogo kraniska divokoza tom sponom na ledjima smjela lovca u kršno Primorje.

Time je po mogućnosti u najkraćim riječima ocrtan moj rad na Triglavu. Antun Krammer, vrlo dragi mladić, koji je godina 1890-tih mnogo zalazio u moju kuću, a kojega sam vrlo često uzmalo sobom u planine, odvažio se da me upozori, da moj rad nije potpun, nego da mu još nešto manjka, a to je uspon po zimi na Triglav, koji dosele nije još nikome uspio. Znao sam samo za neke pokušaje, od kojih je najuspješniji bio onaj, gdje su doprli do Malog Triglava, odakle su se morali povratiti. Kramer mi nije dao mira, nego me je molio, da njemu za volju poduzmem zimski uspon na Triglav, i tako sam naložio Andriji, da me pozove u

Mojstranu, čim bude podesan snijeg za pothvat. Njegov brzovat
stigao je na badnju večer, otputovasmo odmah, s utiscima večernjeg sjaja badnje noći. Vozili smo se cijelu noć, u Mojstrani su nas čekali Andrija i Joža Komac, i u 4 sata u jutro na prvi dan Božića, zaputisemo se bez odmora s kolodvora prema Triglavu. Snijeg je bio vrlo visok, ali je bio od podnožja do vrha Triglava smrznut kao kost, što nisam nikada poslije našao u planinama. U pozadini Krme pričvrstili smo dereze, snijeg nam je pod nogama škripio i nezamjetno uspinjali smo se dosta brzo tako, da smo oko 11 sati stajali pred skloništem Marija Terezija. Ono je bilo posve zatrpano snijegom, a samo na nekim mjestima virio je njen limeni krov ispod snijega. Radi toga morao sam napustiti moj prvobitni plan, da prenoćim u kući, i da uspon nastavim tek sutradan, jer na odgertanje one mase snijega nismo mogli niti pomisljati, da bi tako došli do ulaza kuće. Bili smo dakle prisiljeni da uspon i silaz obavimo u jednom danu. Obzirom na kratkoču dana ubzro sačuvljena odluka glasila je: najkasnije do tri sata po podne moramo biti na vrhu, najkasnije u pet sati na večer natrag kod skloništa. Međutim izdala je snaga moga mladog prijatelja, probivena noć i brzi uspon jako su ga oslabili, i srce mu je zatajilo. Sva naša opskrba i sve naše toaletne stvari ostale su kod njega.

Bio je prekrasan čist i bistar dan, posve oledjeni brije stršio je u visinsko modrilo kao blistajući kristal. Na grebenu ležao je tako velik i strmo ispuhan snijeg, da su sva osiguranja bila nestala pod njim, a cijeli greben prevučen korom smrznuta snijega, izgledao je poput kakove noževe oštice. Mi smo po njoj išli polagano i oprezno prema Velikom Triglavu, a Andrija koji je prvi išao usjecivao je male zareze kao uporište za noge. Ravnotežje uzdržavali smo s učvršćenim cepinom. To je bio prelaz, koji nas je sjećao na najopasnije ledene grebene zapadnih Alpa. Oko 3 sata poslije podne stajali smo na vrhu Triglava.

Zimski sjaj razgleda toga dana nije bio za opisati, i moram se još danas pitati, jesam li tada bio budan i u životu, ili sam možda samo sanjao. Sunce se baš lagano spušтало prema zapadu. Od dalekog pogleda na more pa sve do Dolomita bio je cijeli jug i cijeli zapad u plamenu crvenih i zlatnih boja. Što je sunce dublje padalo, to je snažnije i jače izbijao uvijek novi, i uvijek sjajniji registar boja. Nebesa su pjevala odlazećem danu himnu od još nečuvane i nenadane ljepote. Na istoku i sjeveru bili su svi brijeovi u svjetlećim žutim tonovima, a u doline zavlačilo se tamno modrilo večernjih sjena. Nikada više neću viditi nešto sličnoga, jer kada su boje izgubile sjaj i jačinu, a mi se točno u pet sati uputisemo od

skloništa, izmjenila je čaroban dan, čarobna i prekrasna noć puna mjesecine. I tako se počesmo spuštati po mjesecini, na kojoj se caklio snijeg kao nepregledan pokrov dragulja. Na gornjoj Krmi nasuprot stanova, našli smo malu otvorenu kolibu, u kojoj smo se jedan sat odmorili. Zatim smo sišli do granice šume približujući se polagano dolini donje Krme. Mjesec je stajao visoko i svjetlio nam je dolinom, tako, da je izgledalo na obim dolinskim stranama kao da gori stotinu svjetla, koja su poigravala čas počut varavog svjetla, čas opet su se skupljala u redove koji su nam se pričinjali kao da se giblju. Umorni, pospani, od vidjenog i doživljenog uzrujani, zastali smo kadkada i prisluškivali smo naslonjeni na naše cepine obustavivši posvema dah. Pričinjalo nam se, kao da se povlače planinski dusi s gorućim bakljama u tajinstvenoj povorci kroz sniježne stijene, i kao da smo čuli njihove glasove oko nas. Odmah iza ponoći stigosmo u Mojstranu. Ovdje je iznenada Andrija pao u tešku bezsvjesticu, iz koje se je lagano probudio. Naši vlakovi s kojima smo imali otići prema Trstu i prema Kranjskoj Gori uskoro su se križali na stanicu Dovje—Mojstrana, i tako sam se rastao s tim neprispodobivim čovjekom nakon toga veličajnoga dana sa velikom brigom za njegovo zdravlje.

Ja sam zimi još nekoliko puta došao k Triglavu, ali s usponom na vrh nisam imao više sreće. Uvijek je ležao snijeg u tako nepovoljnim prilikama, da smo s teškom mukom došli samo do skloništa Marija Terezija, ili smo cijeli pothvat već prije napustili. Jednom smo došli sve do Kredarice, ali nas je vratilo strašno nevrijeme koje je došlo sa jugozapada. Svakako i to nije bilo uzaludu, jer smo svaki puta uživali s postignutih visina u zimskom okolišu i u detaljnim izgledima, kao i u bijesnom tjeranju oblaka i sniježnoj vijavici. Nije uvijek potrebno da se na planinama svaki puta uspnemo na sam vrh, nego treba se često zadovoljiti s onim što smo polučili, a nikada nije dobro raditi preko svojih sila, jer ćemo uvijek još dosta veselja ponijeti sobom kući.

Zadnji puta došao sam opet s Andrijom k Triglavu. Bilo je proljeće. Andrija se uspinjao već laganije, nahrptnik, koji ga nikada pravo nije veselio, tištio ga je jako. Njegovo srce postalo je umorno! Doline su ležale već u svom proljetnom zelenilu, a brijegevi su blistali još u sriježnom bijelilu. Veselili smo se mjestima gdje je vrući dah zemlje otopio sniježni pokrov i gdje se je onda ukazalo smedje tlo. Na takvim smo se mjestima u malim

vrtićima mirno odmarali, gledajući bijeli šafran, soldanele i crni kukurijek kako su tako reći kroz noć probili tlo i pomolili svoje nježne bijele glavice, da nas podsjete na blizinu proljeća. Dugo smo ostali na vrhu. Na daleko se širilo pravo i nježno proljetno nastrojenje, mi smo počivali na toplom suncu i razgovarali smo o prošlim vremenima. Kad smo si na rastanku stisli ruke, nismo znali, da je to bilo naše zadnje zajedničko planinarenje!

Društvene vijesti

NOVE PODRUŽNICE. U novije doba uspjelo nam je oživiti planinarski pokret u Dalmaciji i u Hrvatskom Primorju osnutkom novih podružnica i to u Dubrovniku i u Sv. Jurju. Ona prva dobila je ime »Orijen«, a ova potonja »Zavijan«. Na pouzdanom sastanku u Dubrovniku dne 24. studenoga 1928. osnovana je podružnica »Orijen« i izabran privremeni odbor sa predsjednikom g. Gjurom Panji, a u Sv. Jurju, pod predsjedništvom g. Šime Vidmara.

PREDAVANJA. Prema unapred izvedenom programu, održalo je naše društvo do sada u ovoj sezoni sljedeća predavanja: dne 25. rujna t. g. prilikom zasjedanja kongresa Asocijacije slavenskih turističkih društava održao je društveni odbornik i pročelnik prosvjetne sekcije g. dr. I. Horvat u Ljubljani vrlo uspjelo predavanje s projekcijama: »O zaštiti nacionalnih parkova u našoj državi«. Pošto predavanje kanimo u cijelosti priopćiti u narednom broju, to ga ovdje ne prikazujemo pobliže.

Dne 7. studenoga t. g. održao je u predavaonici pučkog sveučilišta u Zagrebu član Slovenskog Planinskog Društva i naš gost g. dr. Josip Oblak predavanje s lijepim projekcijama »O Visokoj Tatri«. Ovo potonje predavanje pobudilo je veliki interes i onih, koji nijesu mogli doći, a i svih krugova bratskih naroda Češkoslovačke republike i Republike Poljske, jer je dr. Oblak upravo prikazao biser krasote ovih zemalja. Donosimo kratko prikaz predavanja, da i oni koji nisu bili prisutni upoznaju bar u glavnim crtama taj biser češko-slovenskog i poljskog gorja.

Ugarsku ravnicu okružuje sa sjeverne strane krasan gorski vijenac, a u sredini i na krajnjoj točki te krasne gorske elipse stoji kao kruna Visoka Tatra. — S njome su Češkoslovačka i Poljska dobile najljepši kraj, što ga je nepravom Ugarska posjedovala. Madžari su učinili za Tatru mnogo, a Poljaci su nju pomno proučili i obradili kako s turističke, tako i sa znanstvene i pjesničke strane. Kako su Slovaci bili u kulturnom pogledu potlačivani to kod njih se nije »tatnrištvo« razvilo onako snažno kao kod Poljaka. Ali zato je duša slovačkoga puka unijela u svoju Tatru toliko poezije i nježnosti, da se uzalud traže drugdje primjeri. Ta duša nazvala je jedno Tatransko jezero »Morskim okom«, kao da bi more bilo u vezi s tatranskim jezerima i kao da bi se ono samo htjelo da divi ljepote Visoke Tatre.

Za Visoku Tatu nema prispodobe, da se slično prikaže. To je nešto sasvim posebno. Po svome je obliku pravi gorski fenomen, u geološkom pogledu — sam goli granit, koji se uzdiže prema nebu — izgradjen na položitom, širokom terasom. Tako raste naš Triglav iznad Pokljuke. Oštре forme vrhova i stijene sjećaju na dolomitske oblike. Ali najviše osvajaju čudne boje. Kolorit Tatre je čisto svoj i osebujan. Osnovna boja je tamna.

Svakako se kao nešto sasvim posebnog u Tatri moraju spomenuti tatranska jezera, koja daju čitavome gorju jedinstven čar. Imade ih preko sto. A sva su tamna i duboka. Ta se jezera preljevaju jedno u drugo kao Plitvička, ali njihov je kolorit sasvim drugačiji. Tatranska jezera imadu u sebi umiljatu melankoliju, te u onom čitavome okolišu djeluju upravo potresno.

G. predavač se nije zaputio u Tatu sa zapadne strane, od Štrbskoga jezera, nego je prispio pod slovačku Tatu s Poljske strane, od Zakopana. — Već se na karti razabire, da se oba najviša vrha Tatre, Lomnički (2634 m.) i 1 m. niži Gerlachovska nalaze na južnom rubu orijaškoga polukruga. Za to je izabrao za polaznu točku Veliku Studenu dolinu.

Odmah na ulazu u Veliku Studenu dolinu opažaju se izrazite razlike između naših vapnenih i dolomitnih dolina i ove granitne. Veliki granitni blakovi leže razasuti u vododerini potoka, koja nije tako duboka, kako obično nalazimo doline kod nas. Krasan put vodi u srce Tatre. Javlja se prva jezera. Granit ne propušta vode. Dolazimo do uskoga sedla Rohatskoga na visini 2300 m. na Prielovnu između Svisteva Štita i Male Vysoke. U Tatru su gotovo sva sedla uska. Odavle je pogled na srce Tatre. Kako se silno i veličajno doima Tatra gledana odozdo. Odavle je zanimljiv pogled u tamnu kotlinu, na dnu koje se blista »Zamrzle pleso« upravo do gore veličanstven.

Pješki put na Malu Vysoku je sjajno izведен s Poljskog grebena — sedla što je pola sata udaljeno od Rphatke.

Sa Male Vysoke je jedan od najlepših pogleda u Tatru, a seže preko svih lanaca, što su se razgranili u Visokoj Tatru. Grandioznost Visoke Tatre, ne leži samo u vanrednoj slikovitosti njenih vrhova i u vratolomnoj okomitosti njezinih stijena, nego i u njenoj silnoj razgranjenosti. Odavle se čini, kao da ovo ogromno gorsko kraljevstvo ne ima nigdje medja. Imade toliko prostranih grebena i medju njima toliko dolina i kotlinu, da ih ne bi prošao, da si baš čitav život u tom gorskem granitnom labirintu.

S Poljskoga grebena spuštamo se u prelijepu dolinu, koja u svom gornjem dijelu, u visini od 1953 m. sakriva »Dlhé pleso« gotovo ravno pod crnim stijenama Gerlahovske. U svom se srednjem dijelu zove Zahradka ili Kočnica (vrt) radi bujnosti svoje flore. Na donjoj terasi nalazi se prekrasno »Velické pleso« s hotelom »Šleski dom«. Put se odvaja dalje. A misli blude još uvijek vrhuncima Tatre, koji se za tvojim ledjima zavijaju velom mraka. Obazireš se. Dolaže večer. Zvijezde proviruju. Tatra zapada u sve tamniju noć, dok je na koncu mrak sasvim ne zaogrne. A u duši se bljeska stotinu njenih jezera i tisuću svijetlih trakova njenih slapova.

Drugi dan kreće predavač već rano jutrom na put. Uspinje se »cestom slobode«. Po njoj dospijevamo do Štrbskoga jezera, koje je upravo pred ulazom u tatranski raj. Kako se na istočnoj strani raširila najjudaljenija i najznatnija Velika Studena dolina, tako je na ovoj strani Štrbe najjudaljenija Mongušovska. Kroz nju vodi put do »Popradske pleso«, koje je jedno od najlepših jezera u Tatru, i do vrha Rysy, koji je jedan od najveličanstvenijih i najslavnijih.

To je prava tatranska dolina. Uspinje se u terasama i dijeli u više terasa i kotlinu. Na svaku terasu pada voda preko ogromnih pragova i iza svake terase nižu se još druge i na svakoj po jedno jezero. Odavle se uspinje put sjeveroistočno u višu kotlinu medju prostranim grebenima dok ne osvane pod »Žabnjim konom« (jedna od najtežih penjačkih tura!) dva jezera: »Žabljie pleso«. Pred nama je već i osrednji greben srednje Tatre, a u sredini široki i rastrgani masiv Ryseva. Strmo i bez poteškoća vodi put preko širokog sedla Vaha.

Vrh Rysева je najljepša razgledna točka čitave Visoke Tatre. I ako ga Remnički Štit i Gerlahovka presiju za kojih sto metara, dolazi to za oko jedva u obzir.

Svi vrhovi i grebeni, što smo ih promatrali jučer s M. Vysoke pokazuju se odayle u čitavoj grandioznosti i bizarnosti. A pogled prodire i dalje... Na zapad preko Lipovskih Hel, na istok u daljinu preko Belanskih Alpa, a nadalje na jug, na dugi lanac Niske Tatre, koja je opet zasebno kraljevstvo planinsko. Za to su i Rysy postali znameniti te nose ime »Tatranske Rige«. U tisućmetarnoj dubini zrcale se slavno »Morsko oko« i »Črni stav«. Ako se obazreš lijevo ili desno, nabrojiti ćeš još dvanaest jezera.

»I gotovo nitko ne bi vjerovao, — svršava predavač — da sam istu večer bio ponovno kod bisera Tatre, kod Štrbskog jezera. A još manje, da sam drugi dan o podne bio natrag u Kranjskoj gori i na večer na Vršiču. Ipak Visoka Tatra nije tako daleko od nas«.

Dne 21. i 28. studenoga 1928. održao je u prije spomenutoj dvorani g. prof. Gjuro Szabo dva vrlo lijepa i nama mila predavanja o temi: »Star i novi Zagreb«. U prvom predavanju prikazao nam je predavač upravo mladenačkim elanom razvoj našega Zagreba, grada, kako kaže predavač, »vanredne assimilativne moći« počam od njegovih prvih početaka do dana današnjega. Na zagrebačkom tlu našlo se iskopina iz doba rimskog, no Zagreb se počinje razvijati tek godine 1093., kad je u njem osnovana biskupija. Predavanje je čitavo vrijeme popraćeno projekcijama učinjenim po raznim bakrorezima, koji nam pokazuju Zagreb u različno doba. Iz srednjeg vijeka imamo vrlo malo ostataka po Zagrebu. Unatoč te nepotpunosti imamo jedan ostatak, i to važniji od svih drugih, a to je Zlatna Bula, kojom je Zagreb postao zapadno evropski grad, kakov je ostao do danas. I ta se nota zapadno evropske kulture opaža na svim kasnijim ostacima, kao na pr. na Kamenitim vratima, Popovom tornju, ostacima Bakačeve kule i na purgerskim kućama u Vlaškoj ulici, koje su se posve drugarski stisle jedna uz drugu. Iz cijelog predavanja izlazi, da su upravo starine ono, što daje Zagrebu romantičan čar i specifično obilježje. Ma kako se god izmjenilo lice Zagreba u posljednjih stotinu godina ipak ima u današnjem Zagrebu sva sila uspomena, koje nas sjećaju na veliku kulturu naših starih, kao i na slavne i veličanstvene dogadjaje, koji su se u našem gradu odigrali. Takva je uspomena Markov trg sa južnim portalom Markove crkve, to je staro kazalište, današnja gradska vijećnica. Takve su i gradjevine što ih je izveo slavni zagrebački graditelj prošloga vijeka Feldinger, današnja zgrada stola sedmorce, nekadani dvorac grofice Sermage, koja je u svom salonu okupljala cvjet hrvatske inteligencije u ilirsko doba. Tu se osnovala Matica Ilirska (kasnije Matica Hrvatska), gospodarsko društvo i druge kulturne institucije, te su se stvarali planovi za budućnost Hrvatske. Zatim dolazi Jelačićev dvor, što ponosno stoji još i danas u gornjem gradu i druga djela velikog zagrepčanina, koja su i danas ponos našega grada. Predavač nam je predočio i vrijeme, kada ljudi nijesu znali cijeniti vrijednost i ljepotu starina, kada su ih uništavali, da na njihovo mjesto postave nova djela koja su u mnogom zaostajala za ljepotom starih. Tako je poharanjano Jurjevsko groblje, kip Majke Božje na Markovom trgu, i mnoga druga vrijedna uspomena je tim načinom nestala netragom. No unatoč svega toga je stari Zagreb ona okosnica na kojoj je razvijen novi Zagreb, i zato nitko ne može reći, da je Zagreb od jučer tu. A ako je na mjestu današnjeg kazališta nekada bilo sajmište, a tamo gdje su danas najmoderniji dijelovi grada, livade i oranice, to svjedoči samo o velikoj životnoj snazi uvijek starog i uvijek novog Zagreba. Pa iako su se često oko njega ovile magle i zavile ga u tamu sinulo je sunce ponovno i Zagreb je počeo živjeti novim, jačim životom.

U ponedjeljak dne 10. prosinca t. g. predavao je u gore spomenutoj dvorani poznati njemački skijaš i alpinista g. Arwed Möhn o temi: »Na skijama od Wiener Schneeberga do Montblanca«. G predavač je u svom tom predavanju prikazao doživljaje jedne male i smione ekspedicije trojice ljudi, među kojima je sudjelovao i on, a koja se je zaputila ljetos sredinom veljače sa Schneeberga kod Beča na zapad, prema visokim i najvišim Alpama. Predavanje je popraćeno brojnim prekrasnim projekcijama. Slike prikazuju snijegom prokrite vrhove Alpa, kako se sljubljuju s oblacima; lavine i ledenjake, pa duboke doline u kojima kopni snijeg. Na ekskurziji njihov je život bio izvržen velikim pogiblima, ali kako ističe g. Möhn, tek postignuće cilja daje pravome turisti ono zadovoljstvo, koje mu ništa drugo ne može pružiti. I, kako veli, samo čvrsta vjera u pobjedu čuvala ih je, da ih ne skine bura s litica i ne strovali u ponor, ili da ne nadju smrt u lavinama. Montblanc su postigli koncem juna, pa su prema tome bili na ekskurziji puna četiri mjeseca.

Sva dosele održana predavanja privukla su brojnu planinarsku i neplaninarsku publiku, koja je s velikim zanimanjem pratila svako od pojedinih predavanja.

Kao slijedeće predavanje predviđeno je dne 12. I. 1929. predavanje o čuvenom usponu na Mont Everest. Predavanje će održati Capt. Finch, znameniti engleski alpinist, koji je sam sudjelovao u čuvenoj ekspediciji na Mont Everest godine 1922. Predavanje će biti popraćeno brojnim originalnim slikama i filmovima. Prije samoga predavanja govorit će predsjednik H. P. D. g. Pasarić uvodnu riječ o značenju Engleskog Alpinizma. Upozorujemo na članak o usponu na Mont Everest u Hrv. Planinaru god. 1924. broj 7.

UREDBA O USTROJSTVU NACIONALNIH PARKOVA U PODRUČJU HRVATSKIH KRŠKIH KRAJEVA. Bilo je oglašeno putem novina, da Financijalni zakon za god. 1928./29. sadrži i članak kojim se osnivaju u našem radnom području nacionalni parkovi. Taj članak 280. finansijalnog zakona za godinu 1928./29. glasi:

»Odobrava se Ministru Šuma i Rudnika, da sve gradjevinsko-tehničke rade za uredaj Avale, Lipovice, Plitvičkih Jezera, Topčidera, Vrele Bosne i Iližde može izvoditi pomoću svojih organa.

Plitvička Jezera i njihovi okolina kao tereni zaštitnog karaktera, zatim Avala, Lipovica, Triglavsko Jezero, Bijele Stijene u Velikoj Kapeli, Štirovača u Sjevernom Velebitu, Velika Paklenica u Južnom Velebitu, kao i ostali krajevi sličnog karaktera u državnim šumama, imaju se prethodno na terenu vidno obilježiti i oglasiti za nacionalne parkove.

Ministar Šuma i Rudnika propisće naročitu Uredbu za njihovo uredjenje i gazdovanje, te na njima unajkraće vreme likvidirati sve do sadanje seće i ostale rade eksplotacije.

U tim Predelima eventualne paljvine goleti imaju se u najkraće vreme pošumiti.«

IZLETI. Namjeravani izlet na Obruč prigodom otvorenja planinarske kuće nije se mogao održati zbog nevremena, pa je isti odgodjen na proljeće. Grupa od četvorice, koja je već prije oputovala iz Zagreba pod vodstvom g. predsjednika Pasarića do Lokava obišla je usput sklonište u Mrzloj Vodici, gdje je dobila po društvo nepovoljne informacije, da naši članovi ne mogu više računati na to sklonište jer je zauzeto za domaćinsku i mljekarsku školu na što osobito upozorujemo naše članove. Na svom dalnjem putu ova je grupa pregledala i kupljenu kuću u Gornj. Jelenju i sa nadjenim stanjem se potpuno zadovoljila. Ova kuća vrlo će dobro poslužiti za izlete na okolišne vrhove Risnjak, Snježnik,

Platak i t. d., a moći će se zgodno upotrebiti i kao ljetovalište. Odavde produžila je ova grupa put prema Risnjaku, ali je na putu zahvaćena nevremenom, burom i maglom skrenula na lijevo od namjeravanog puta i uputila se prema Platku gdje ima u šumarskom domu sklonište, kojega pod Risnjakom nema opet dokaz, da je kuća pod Risnjakom veoma potrebna. I sklonište na Platku ugroženo je od stranih inžinjera, koji projektiraju žičnu željeznicu i nastojat će se ovo spasiti namaknućem društvenih kreveta. Pošto i slijedećeg dana nije nevrijeme popustilo i bura jenjala, to se ova grupa nije uz najbolju volju mogla uputiti namjeravanim pravcem na Obruč, već je spustivši se preko Kamenjaka na Lujzinsku cestu krenula put Sušaka, kamo su stigli u nedjelju u 4 sata poslije podne. Grupa sastojala se je od društvenog predsjednika g. Josipa Pasařića, Tajnika II. kap. Josipa Vučaka s gospodjom i odbornika g. Josipa Monjica.

U nedjelju dne 9. XII. 1928. priredjen je izlet na Kum u Sloveniju sa polazne točke Trbovlje, a povrat na Hrastnik uz veoma mali broj članova iz Zagreba i Karlovca.

Za nedjelju dne 16. prosinca t. g. priredjen je ponovno izlet na Stojdragu, koji je bio zakazan za 4./XI., a nije održan uslijed jake kiše.

ZABAVE. Kako svake tako i ove godine priređuje naše društvo u subotu 26. siječnja 1929. vrlo poznatu i popularnu planinarsku redutu u svim prostorijama Kola i Sokola sa potpuno novim i originalnim dekoracijama, koje će i ove godine izraditi naš član i poznati slikar g. prof. Šulentić, a naslov redute bit će: »Noć na Velebitu«. Očekivati je, da će i ove godine sve što planinarski misli i osjeća, a osobito oni, koji čitaju društvene vijesti posjetiti ovu redutu.

Naša podružnica »Gvozd« u Sisku priredila je u nedjelju 16. o. m. svoju prvu zabavu, koju smo i mi sa svoje strane osobito preporučili.

Putna blagajna našeg adruštva održala je i ove godine svoju uobičajenu nikolinjsku zabavu u restauraciji »Janje«, koja je prema prilikama dosta dobro uspjela.

GRADNJA KUĆE NA ROŽANSKIM KUKOVIMA za sada je obustavljena zbog velikog snijega i jake bure. Na proljeće nastaviti će se.

Krajačeva kuća na Zavižanu zatvorena je preko zime, a kluč može se dobiti kod Marka Vukelića u Volarici. Izletnik neka uzme sa sobom pokrivač.

UMRLI. Članica Ivana Mayer, čin. okruž. ureda za osiguravanje radnika umrla u subotu 17./XI. 1928.

Članica Ema pl. Keröškeny supruga društvenog odbornika g. Ervina pl. Köröškeny umrla 4./XII. 1928.

Član Gjuro Maljevac, posjednik i kućevlasnik umro 4./XII. 1928. vječna Slava našim pokojnicima.

MARKACIJE. Podružnica »Ivančica« u Ivanču označila je slijedeće puteve: Ivanec — preko Mrzljaka na vrh Ivančice. Oznaka bijelo-crveno bijelo horizontalno: Prva markacija kod župnog ureda na kestenu, kroz ulicu Ivanca pokraj milinova do pile. Onda desno u šumu preko potočića, pa uz potok Bistrigu (kraj vrela Žgano vino) do posljednjeg izvora. Istim kolnim putem do mjesta, gdje sa svih strana silazi gora do puta. Tu je mala čistina, pa preko nje na izvor Mrzljak. Odavde strmo u smjeru jugozapadnom u šumu Ugljenari (tu se dijeli od nas put na Oštare i Lobor). Dalje starom šumom do Črnih Miak (tu se dijeli put na Belige i belec), pa stazom kroz gustu staru šumu, pa preko čistine opet u šumu i grebenškim putem do mjesta gdje se s našim putem sastaje put što dolazi od »Preko Konja« odavle treba samo nešto malo do samoga vrha. Cijeli put traje 2 i pol do 3 sata. 2.) Vrh Ivančice na sjevernu čistinu.

Crveni potez, i 3.) Pilana—Prigorec — vrh Ivančice preko Konja. Boja bijelo-crveno-bijela, vertikalno. Prvi znak kraj pile, dalje cestom kroz Prigorec, pa serpentinama preko Malog na Veliki Konj (vidik uvek otvoren prema sjevernoj polovici horizonta). Odavle strmo šumom na put i dalje na vrh 2 sata. Preko samog Konja vodi crvena markacija, jer staza ide nešto pod Konjem.

4.) Belec grad preko Beli g. Bijelo crvena boja, horizontalno. Kod Crnih Mlak, gdje je sada šuma prosječena ulazi se u mladu šumu uskom stazom u smjeru prema zapadu. Ta staza vodi kojih 15 min. do mjesta (mala provala) gdje na jednom stablu nalazimo usjećeno: Belec — t. j. tu je direktni silaz na Belec. Međutim mi se ne spuštamo u tu uvalu, niti ne idemo lijevom stranom na grebenski put preko Batinske glavice, nego naša markacija vodi zaobilazno uz kosu Batinske glavice, prelazi greben (tu bi se sastala sa grabenskim putem) i blago silazi na male travnjake. Još nekoliko koraka i mi smo na travnjacima Belige. Pred nama se otvara Zagorje kao na dlanu. Lijevo je stari Belec, desno Oštrc. Dovle je bijelo crvena markacija dobra, jer je bila obnovljena, a odavle preko Belige, Kamenih grebena u šumu na kolnik vodi manjkavo označen put. Sa kolnika se ulazi opet u šumu u smjeru istočnom (tamo gdje naslučujemo stari Belec). Markacije teku preko stabla naznačujući smjer i za malo smo na starom Belcu, 1½ h; iz Ivanca 3½—4 h. 5.) Oštretasti. Crveni potez. Na sedlu od uglijenara odvaja se od puta na 1. stazu, koja se zamalo strmo spušta prema Zagorju, ali odmah ulazi u dobar kolnik. Taj se kolnik skoro dijeli na dvije strane. Mi odabiremo lijevi put (desni ide na stari Lobor) kojim hodamo ugodno neko vrijeme, dok ne opazimo, da markacija najedanput ulazi u šumu i strmom stazom vodi na Oštret grad, 1½ h iz Ivanca 3 h. 6.) Lobor stari, crveni potez, put vrlo manjkavo označen. 7.) Lobor stari—Ivanec preko Kukuljevićeve špice. Manjkavo označen. 8.) Temnidol. Bijela kružnica sa crvenom točkom. 9.) Legisičina pećina — sa vrha Ivančice preko Rogov u Prigorac. Crveni potez. Sa vrha Ivančice do Legisičine pećine 45' do 1 h., a od nje do Prigorca 30—45'. 10.) Ravnogora (iz Kamenice) sa silazom preko Velike pećine u Cvetlin ili Trakošean. Bijelo crveno horizontalno do ruba, dalje crveni potez do Velike pećine. 2h. Sa vrha kraj kućice prvom stazom desno u smjeru prema crkvici kroz selo Neljan na kolni put do ciglane i u Trakošcan. 1h. — Od kućice na Ravnoj gori crvenom markacijom u šumu, pa dugim zaobilaznim putem na Veliku pećinu, dalje u Cvetlin 1½ h.

HRVATSKO PLANINARSKO DRUŠTVO SREDISNJIĆA U ZAGREBU provelo je ove godine po članovima sekcije za označivanje puteva ove oznake:

Šestine—Kraljičin Zdenac.—Brestovac—Piramida—Tomislavov dom.

Šestine—Medvedgrad—Malo Sleme—Piramida,

Kraljičin Zdenac—Novotnijev put—Piramida,

Gračani—Jelačić plac—Brestovac—Tomislavov dom.

Gračani—Adolfovac—Brestovac—Tomislavov dom.

Černomerec—Mikulići—Pongračeva lug.—Malo Sleme—Piramida.

Gračani—Dolje—Rebro—Bliznec—Njivice—Rauchova lug.

Tomislavov dom—Rauchova lug—Fröhlichovo naselje—Duga ulica—Kapelščak—Stubičke Toplice.

Na ove puteve postavljeno je 35 napisnih ploča, te četiri veće ploče sa napisom »Opomena« i upozorenjem za prolaznike, da ne oštećuju planinarske oznake, i ine naprave.

Uredjen je od bujica razrušeni put »Miroslavovac« i na novo sagradjen most kod Kraljičinog zdenca.

Obnovljena je oznaka puta Sušica—Begovo Razdolje—Vrbovska poljana—Bijele Stijene.

Novo je označen put Jasenak—Kuća H. P. D-a, na Bijelim Stijenama te od kuće na najviši vrh.

Planinarske vijesti

EKSPEDICIJA U PAMIR GORJE 1928. Njemačko ruska Pamir-Dawasova ekspedicija polučila je velike uspjehe koliko u pogledu planinarskom toliko i znanstvenom. Vodja cijelokupnog poduzeća bio je prokušani poznavalac Azije Willy Rickmer Rickmers. Na kako širokoj bozi je bila zasnovana ta ekspedicija vidi se najbolje po tome, što je brojila 66 učesnika, kojima je pridošao bezbroj domaćih urodjeničkih nosača i vojnička pratinja. Osim toga trebalo je 160 konja, 60 deva i 2 aeroplana za transport svih predmeta i ljudi. Ekspedicija imala je nadale potpuno uredjenu i izvanredno opskrbljenu trupu za snimanje filmom, meteorološku i brzozjavnu postaju.

Njemački učesnici otputovali su početkom svibnja 1928. i prispjeli su preko Moskve, Taškenda u Osch na skrajnjoj jugoistočnoj točki Rusije. Sredinom lipnja bio je sav potrebnii personal i materijal na okupu i razdijeljen u pojedine odjele. Koncem mjeseca došla je ekspedicija preko visokih gorskih previja do predležećeg gorskog lanca Alai, i u dolini Alai postavila je svoj prvi glavni i skupni logor. Kasnije su se povukli južnije do velikog Karakul jezera, gdje su na njegovoj 4000 m. aps. visine visokoj obali udarili svoj glavni stan. Sven Hedin je došao do toga jezera već g. 1894. u zimi. U okolo jezera, koje je po prilici veliko kao Bodensko jezero nižu se vrhunci od 6—7000 metara. Okoliš je izvanrednih prirodnih krasota.

Od Karakul stana izašljali su razne izvidnice, i poduzimali su razne iztraživačke vožnje. Ruska Akademija Znanosti otposla je cijeli stožer zoologa, fizičara, meteorologa, astronoma itd., koji su radili u zajednici sa znatnim brojem njemačkih učenjaka. Planinarski odjel, u kome su se nalazili ljudi kao dr. Philipp Borchers, dr. Eugen Allwein, Karl Wien, dr. Franz Kohlhaupt i Erwin Schneiler poduzeo je s velikim uspjehom skijaške uspone na nekoje vrhunce od 6000 metara. Sredinom srpnja poduzeli su oni navalu na srce Transalai, da se prikuče najvišem vrhu silnog gorskog sklopa Pik Kaufmanu, kojega Rusi nazivaju Pik Lenin.

Istom nakon dvije nedjele dana otkrili su oni vrh i moguću ertu uspona preko 30 km. dugog ledenjaka. Pošto im je manjkalo nosača morali su obustaviti i odgoditi navalu. Uspjeh su polučili tek u jeseni, pa su dne 25. rujna petorica Nijemaca stajala na 7000 metara visokom vrhu.

Glavni stan na Karakulu bio je medjutim dalje preložen prema jugu do graničnih lanaca Pamira, u Seltau i Tanimas grupu. Prošli su kroz mnoge nove i nepoznate prevje, vrhunce i ledenjake, a izmedju ostalih i preko 70 km. dugog Fedšenko ledenjaka. Što su učenjaci na tom za njih izvanredno bogatom putu našli, to ćemo čuti istom kad oni obrade svoje stručne nalaze.

Strahovita suša i vrlo jake lavine prašine otežavale su posao i izlete. Prehrana ekspedicije bila je silno teška, jer je kraj gotovo ne napučen i siromašan hranivom vegetacijom. Tokom rujna skupili su se opet svi članovi ekspedicije, i

oni koji su doprli do granice Afganistana i koji su otkrili nepoznate oledjene gorske lance.

EKSPEDICIJA NA KAVKAZ 1828. Ekspedicija na Kavkaz što ju je upriličila münchenska sekcija Alpenvereina »Hochland« i rajnsko-vestfalska sekcija u razdoblju od 4. lipnja do 4. rujna 1928. u kojoj su sudjelovali planinari Paul Bauer, dr. Ernst Beigal, Hans Niesner i Heinz Tillmann povratila se je točno na određeno vrijeme.

Na desnoj postranoj moreni Besingi ledenjaka u visini 2380 metara udarili su šator kao glavni stan za vrijeme od 18 dana. Na 19. srpnja 1928. uspeli su se na 4304 m. visoki vrh brda Tšumurtšeran Taua, dosele još neistraženog gorskog lanca Korgašil. Dne 21. srpnja započeo je uspon na 5198 m. visoki Dychtau (drugi najviši vrh Kavkaza). Sa dvostrukim odmorom na visini od 3800 m i 5050 m. uspjelo im je uspeti se pećinastim južnim grebenom Dychtaua po prvi puta do visine od 5160 m. Istoga dana oko 6 sati na večer morali su se vratiti radi nastupa noći, sniježne vijavice i nevremena, ostavivši tako svoj cilj, od kojega su bili udaljeni tek 40 km. Nakon drugog odmora u visini od 5050 uspon je obustavljen i po dubokom svježem snijegu i poledici u magli i sniježnoj vijavici, spustili su se rubom do glavnog stana. Na 27. do 29. srpnja s uspjehom je obavljen uspon na Katuin Tau, 4900 m, preko sjevernog rebra, zatim na Adiš Tau, 4968 m, na Gestolu, 4960 m i na Ljalwer 4350 m, sa silazom preko sjevernog grebena do Zanner previje. Kod tih uspona poslužili su se dvokratnim logorovanjem u spiljama ledenjaka u visini od 4300 i 3900 metara.

Dani od 31. srpnja do 3. kolovoza bili su određeni za drugi pohod na Škaru (treći vrh Kavkaza) po djelomično novom putu. Od previje Dychny-Auša 3877 m. uspeli su se strmim sjevernim grebеном na sjeverni vrh sa 5050 m i na istočni vrh 5184 m. Silaz uslijedio je sjevernim grebеном i njegovom zapadnom bočinom do gornjeg Besingi ledenjaka. Dvije noći proboravili su u iskopanim spiljama u ledu u visini 4380 m i 4770 m.

Dne 6. kolovoza uputila se ekspedicija s cijelom prtljagom do gornje Zanner previje visoke oko 4100 m. Svježi snijeg, tehničke poteškoće i prašuma bez puteva u dolini Zanner oteščavali su u velike prelaz tako, da je ekspedicija bila prisiljena prekinuti put u dva maha. Iz Mestije, najvećeg mjesta Svanetije poduzeo se uspon na brdo Ušba. Četiri dana i tri noći čekali su u visini od 3200 m. na Gul ledenjaku kod neprestane sniježne vijavice i magle na bolje vrijeme. Kako im je vrijeme poodmaklo odluče se spustiti uz jaku kišu do mjesta Betšo.

Na 20. kolovoza uspije im uspon na Tot-Tau oko 4140 m. nakon što su prije poduzeli razna istraživanja. To je prvi uspon na taj briješ. Prvi uspon na vrh Skala Bodorka morali su napustiti radi magle i sniježnog nevremena, premda

PLANINARI!
Širite
Hrvatski
Planinar.

su bili od vrha udaljeni samo 150 m. Prelaz preko 3600 m. visoke Tviber previje zahtijevao je dalnje logorovanje u prirodi uz nevrijeme i led uz Sgimar ledenjak, 3075 m. Kroz Gara-Ausu i kroz Tšogem dolinu dospjeli su do Tšegema, a odavle vozeći se do Naltšika. Cijela ekspedicija imala je velikih poteškoća radi lošeg vremena i brojnih oborina svježeg snijega. Učesnicima su ruske vlasti bile u svakom pogledu predusretljive, a i pučanstvo ih je svagdje lijepo primilo.

Ispравак: U br. 7. 1928. Hrv. Planinar u opisu markacije preko Suhe Rječine za Snježnik, potkrala se pogreška u satovima kod tabele II. postavljene ispod kote 1166 m. Umjesto: »Snježnik 1506 m 1 i pol h.« ima biti »Snježnik 1506 m. 2 h.«

SADRŽAJ: Str. 181. Dr. I. Horvat: Snježnik. — Str. 186. Dr. J. C. Oblak: Dva jubileja (Dr. Kugy — dr. Tuma). — Str. 189. Dr. J. Poljak: Prenj planina. — Str. 198. Fran Šuklje: Iz davnih uspomena na Žumberak. — Str. 202. August Pisačić: Uspon na Klimadjaro. — Str. 205. Po dru J. Kugy-u. preveo dr. J. Poljak: Triglav (2863 m). — Str. 212. Društvene vijesti. — Str. 218. Planinarske vijesti.

Planinari ne zaboravite „Hrv. Planinar”!

Izdaje »Hrv. Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Odgovorni urednik prof. Dr. Josip Poljak, Demetrova ul. 1. — Tisk: Jugoslovenske Štampe d. d., Zagreb, Za tiskaru odgovara: Rudolf Polanović, Ilica 131.